

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Kommunikatsioonijuhtimine

Aage Õunap

**Perede, partnerite ja arendaja kogemused Perekaardi
programmiga**

Magistritöö

Juhendaja: Dagmar Kutsar, PhD

Kaasjuhendaja: Margit Keller, PhD

Tartu 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. UURIMUSE TEOREETILINE TAUST.....	6
1.1. Lastega pered Eestis.....	6
1.1.1. Lasterikkad pered Eestis.....	8
1.2. Vaesus – lasterikkaid peresid ohustav tegur.....	10
1.3. Perepoliitilised regulatsioonid lastega perede toimetuleku toetamisel.....	12
1.4. Ülevaade lasterikastele peredele suunatud meetmetest.....	15
1.4.1. Seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus.....	15
1.4.2. Lasterikka pere toetus.....	15
1.4.3. Lasterikaste perede kodutoetus.....	16
1.4.4. Täiendavad riiklikud meetmed.....	17
1.4.5. Omavalitsuse roll lasterikaste perede toetamisel, Viljandi linna näitel.....	18
1.4.6. Kolmas sektor pere aitajana.....	18
1.5. Uurimuse kontekst.....	19
1.5.1. MTÜ Eesti Lasterikaste Perede Liit Eestis.....	19
1.5.2. Perekaart kui lasterikka pere toimetulekut toetav meede.....	21
2. UURIMISKÜSIMUSED.....	28
3. METOODIKA JA VALIM.....	29
3.1. Poolstruktureeritud intervjuu.....	29
3.2. Valim.....	30
3.3. Eetilisuus.....	31
3.4. Uurimuse käik.....	32
3.5. Analüüsimeetod.....	32
3.6. Uurija refleksioon.....	33
4. TULEMUSED.....	34
4.1. Perekaarti kasutavad lasterikkad pered.....	34
4.1.1. Perede tarbimispraktikad ja toimetulekustrateegiad.....	34
4.1.2. Perekaardi kasutuskogemus.....	36
4.1.3. Perekaardi kasutuskohad - perede kogemused.....	38
4.1.4. Perekaardi-kohase informatsiooni kättesaadavus.....	40
4.1.5. Ootused Perekaardi programmile ja selle arendusele.....	42
4.1.6. Perekaardi programmi täiustamise võimalused.....	45
4.2. Perekaardi partnerid ja programmi arendaja.....	47
4.2.1. Hinnang Perekaardi programmile.....	47
4.2.2. Kaalutlused Perekaardi programmiga liitumisel.....	47

4.2.3.	Perekaardi väärtus ja kasutuskogemus.....	49
4.2.4.	Koostöö ja informatsiooni kättesaadavus.....	51
4.2.5.	Perekaart kolmelapselistele peredele.....	52
4.2.6.	Perekaardi programmi täiustamise võimalused.....	54
5.	ARUTELU.....	57
5.1.	Perekaart kui osa pere sotsiaalmajandusliku toimetuleku strateegiast.....	57
5.2.	Perekaardi kommunikatsioon erinevate osapoolte käsitluses.....	59
5.3.	Perekaardi programmi arendamise võimalused.....	61
6.	SOOVITUSED.....	63
6.1.	Soovitused Perekaardi arenduseks seoses peredega.....	63
6.2.	Soovitused Perekaardi programmi täiustamiseks seoses partneritega.....	64
6.3.	Soovitused Perekaardi kommunikatsiooniks.....	65
	KOKKUVÕTE.....	67
	SUMMARY.....	68
	VIIDATUD ALLIKAD.....	70
	LISAD.....	75
	Lisa 1. Küsimustik peredele.....	75
	Lisa 2. Küsimustik partneritele.....	76
	Lisa 3. Küsimustik Perekaardi programmi arendajale.....	77
	Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	78

SISSEJUHATUS

Perekond on ühiskonna alustala, väikene majandusüksus ja lähisuhte paik, mis on lapse jaoks kõige loomulikum kasvukeskkond, koht, kus on tagatud peamine vastutus ja hool lapse heaolu eest. Selleks, et perekond tunneks end turvaliselt, et iga laps oleks oodatud ja väärtustatud – ükskõik kas ta on pere esimene, neljas või kümnes laps – peab ühiskond olema avatud ja soosiv.

Eestis tegelevad laste ja perelega erinevad institutsioonid, alates Sotsiaalministeeriumist, kes kavandab ja viib ellu laste- ja perepoliitikat, kohalikud omavalitsused, kes hoolitsevad oma territooriumil elavate perede igapäevase toimetuleku eest (eelkõige läbi teenuste ja toetussüsteemide) ning kodanikühiskond, kes seisab sihtgrupi vajaduste eest viisil, kuhu avalik sektor sageli ei jõua.

Enam kui kakskümmend aastat tagasi on Eestis loodud mittetulundusühing Eesti Lasterikaste Perede Liit, mille peamine eesmärk on toetada lasterikkaid peresid. Aastate jooksul on organisatsioon ulatanud peredele abikäe mitmel erineval moel ja viisil: vahendanud riide- ja toiduabi, pakkunud nõustamisteenust, korraldanud koolitusi ja ühisüritusi ning maksnud stipendiume ja toetusi. Lisaks on kolm aastat tagasi käivitatud Perekaardi programm, mis on organisatsiooni uus tegevussuund ning mille raames on peredel võimalik osa saada erinevatest teenustest ja toodetest parematel tingimustel. Perekaardi programmi eesmärgiks on vähendada lasterikaste perede pinget pere eelarves, suurendada ligipääsu kultuuri ja vaba aja veetmise võimalustele ning võimaldada soodsamalt tingimustel tarbida erinevaid kaupsid.

Olles ise nelja lapse ema, Perekaardi kasutaja ning töötades Eesti Lasterikaste Perede Liidus, pean oluliseks, et Perekaart looks võimalikult suurt lisaväärtust lasterikastele peredele. Siiani ei ole aga Perekaardi toimimis- ja kasutuskogemust uuritud ning seetõttu soovin töö autorina täita lünka praeguses teadmises.

Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt väljastatava Perekaardi kasutuskogemusest, selleks uurin antud töös erinevate osapoolte, st lasterikaste perede, Perekaardi partnerite ning arendaja kogemusi. Uuringutulemustest lähtuvalt teen ettepanekud olemasoleva programmi täiustamiseks ja arendamiseks. Uurimuse teoreetilises osas kirjeldan lasterikaste perede olukorda Eestis, perepoliitilisi regulatsioone, vaesusest kui lasterikkaid peresid ohustavat tegurit, ning annan ülevaate Eesti Lasterikaste Perede Liidust ja Perekaardi programmist.

Uurimuses rakendan kvalitatiivset uurimisviisi, andmekogumismeetodiks valisin poolstruktureeritud teemaintervjuu. Intervjueerisin 6 lasterikka pere esindajat, 5 Perekaardi partnerit ning Perekaardi programmi arendajat. Intervjuud viisin läbi ajavahemikul 11.-20.04.2017. Uurimistöo empiiriline osa sisaldab 12 intervjuu temaatilist sisuanalüüsi. Lähtuvalt uuritavatest teemadest toon välja järeldused ning konkreetsed ettepanekud Eesti Lasterikaste Perede Liidule.

Soovin tänada oma juhendajaid Dagmar Kutsarit ja Margit Kellerit, kes kogu magistristöo valmimise perioodil mulle toeks olid. Samuti tunnustan kõiki intervjuudes osalenuid, tänu kellele mu uurimus võimalikuks sai. Suurim tänu kuulub aga mu perekonnale, kelle innustava ja mõistva suhtumiseta ei oleks see töö võimalikuks osutunud.

1. UURIMUSE TEOREETILINE TAUST

1.1. Lastega pered Eestis

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on anda ülevaade Eestis elavatest lastega peredest. Selleks toetun 2011. aasta rahva- ja eluruumide loenduse ning Sotsiaalkindlustusameti andmetele, mis on kõige täielikumad andmebaasid leibkondade kohta.

Lapsed ja lastega pered moodustavad olulise osa Eesti rahvastikust. 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetel elas Eestis 1 294 455 püsielanikku, mis on enam kui 75 000 võrra vähem võrreldes eelmise rahvaloendusega (Tiit ja Servinski, 2013: 5). Alla 18aastasi lapsi oli 2011. aastal igas neljandas leibkonnas (25,2%). Kokku on alla 18aastaste lastega leibkondade arv vähenenud 44 000 võrra, sealhulgas ühe lapsega leibkondade arv kahanes enam kui 25 000 võrra ja mitme lapsega leibkondade arv üle 19 000 võrra (Ots, 2013).

Alaealiste (kuni 18aastaste) lastega leibkondi oli 2000. aastal 195 396 ning neis elas 306 633 last ja noorukit. 2011. aastal oli alaealiste lastega leibkondi 151 168 ja neis elas 236 499 last ning noorukit. Seega on lastega leibkondade arv vähenenud võrreldes eelmise rahvaloendusega kolmveerandini (Tiit, 2014: 114-117).

Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli Eestis 2012. aastal lapsetoetusi saavate lastega perede koguarv 168 543 ning 2016. aastal oli selleks arvuks 165 688 (Tabel 1). Läbi aastate on kõige enam olnud ühe lapsega lapsetoetust saavaid perekondasid, 2012. aastal vastavalt 92 175 perekonda ning 2016. aastal 86 706 perekonda. Positiivsena saab välja tuua, et kahe lapsega perekondade arv on viie aasta jooksul kasvanud 1206 pere võrra ehk 2016. aastaks 58 888 peret. Kõige enam elab lastega perekondasid Tallinnas ja Harjumaal ning Tartumaal, mis rahvaarvult on ka ühed suurimad piirkonnad (Tabel 1).

Tabel 1. Lastega pered maakonniti laste arvu järgi. Sotsiaalkindlustusameti andmed 2012. a ja 2016. a kohta.

*Arvestatud on lastetoetusi saavad pered.

Maakond/aasta	Lastega pered laste arvu ja maakonna järgi 2012. ja 2016. aastal														
	1 lapsega		2 lapsega		3 lapsega		4 lapsega		5 lapsega		6 lapsega		7 ja enama lapsega		
	2012	2016	2012	2016	2012	2016	2012	2016	2012	2016	2012	2016	2012	2016	
Harjumaa	10577	10490	8426	9296	2151	2701	345	418	89	89	17	22	16	12	
Tallinn	31943	31256	17357	18883	3467	4016	480	546	77	79	12	22	13	16	
Hiiu maakond	562	476	382	337	115	113	33	22	8	4	0	5	1	0	
Ida-Virumaa	11011	9538	5779	5489	1092	1269	247	256	49	66	30	19	28	30	
Jõgevamaa	1890	1649	1245	1095	413	399	130	108	45	36	11	15	6	6	
Järvamaa	1931	1652	1322	1179	436	420	103	106	35	26	10	9	7	8	
Läänemaa	1522	1336	1000	943	313	314	82	67	20	20	3	4	0	1	
Lääne-Virumaa	3916	3500	2602	2374	812	813	188	185	61	59	18	18	21	17	
Põlvamaa	1612	1453	1095	959	361	348	117	110	40	31	10	10	7	5	
Pärnumaa	5644	5138	3715	3618	1038	1094	235	228	69	59	15	20	11	7	
Raplamaa	2256	1985	1533	1484	515	512	112	114	32	18	4	6	3	4	
Saare maakond	2065	1880	1394	1338	427	434	79	73	16	18	5	5	2	2	
Tartumaa	10292	9821	7225	7536	2020	2136	367	396	74	89	21	10	19	18	
Valgamaa	1824	1590	1239	1090	415	369	102	125	44	35	14	18	25	17	
Viljandimaa	3023	2735	1975	1847	622	579	150	135	55	53	14	10	15	14	
Võrumaa	2107	1783	1393	1256	481	455	111	102	41	34	9	10	5	2	
välismaa		424		164		42		10		1		0		0	
KOKKU 2012	92175		57682		14678		2881		755		193		179		168543
KOKKU 2016		86706		58888		16014		3001		717		203		159	165688

Kokkuvõtlikult saab öelda, et Eestis on lastega perede koguarv viimase kümne aasta jooksul muutunud. Statistikaameti rahvastikuproгноosi kohaselt väheneb seniste arengujoonte jätkumisel Eesti rahvaarv järgmise kolme kümnendi jooksul 125 000 inimese võrra ning 2040. aastal elab Eestis 1 195 000 inimest (Vähi ja Tiit, 2014: 20-21). Lastega perede koguarvust moodustavad väikse osa lasterikkad pered, mille struktuurile ja eripärale keskendun järgnevalt.

1.1.1. Lasterikkad pered Eestis

Viimase aastakümne jooksul on lasterikka pere mõiste Eestis märgatavalt muutunud. Näiteks 1944. aastast tunnustas [Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu](#) Ülemnõukogu Presiidiumi 18.08.1944. a seadlusega emasid „Emamedaliga“, kes olid sünnitanud ja üles kasvatanud 5–6 last ning ordeniga „Ema au“ emasid, kes olid sünnitanud 7–9 last. Eesti taasiseseisvumise järel tunnustuste väljaandmist enam ei jätkatud, kuid 1999. aastal moodustas Eesti Vabariigi valitsus laste- ja perepoliitika komisjoni, kus toimus arutelu, kas muuta aastakümneid kasutusel olnud paljulapselisuse piir – neli last – kolmele lapsele (Ainsaar, 2001). Olukorras selguse saamiseks küsis Randmaa ja Tulva (2001) riikliku perepoliitika olulise küsimusena peredelt, kui suur võiks olla Eesti oludes lasterikas pere. Vastustest selgus, et 50% peredest pidas lasterikkaks pereks 3-lapselist perekonda, 31% vastanutest 4-lapselist peret, 5% 2-lapselist ning 14% vastanutest 5- ja enamalapselist.

Diskussioon lasterikka pere määratluse ning pere suuruse osas on ühiskonnas kestnud aastaid ning sel ajal on kasutusel olnud ka mitmed erinevaid mõisteid, nt paljulapselised, suurpered, lasterikkad. *Lasterikka pere* mõiste tähendus selgines 2016. aastal, mil Vabariigi Valitsus võttis vastu Perekülvitiste seaduse. Nimetatud seaduses defineeriti esmakordselt ka lasterikka pere mõiste: see on leibkond, kus on kasvamas vähemalt kolm lapsetoetust saavat last (Perekülvitiste seadus 2016).

2011. a rahvaloenduse andmetel oli Eestis 14 826 leibkonda, kus kasvas kolm alla 18aastast last. Vähemalt kolm last kasvab igas kümnendas alla 18-aastaste lastega leibkonnas, kusjuures lasterikkaid leibkondi oli maal peaaegu kaks korda enam kui linnas (vastavalt 14% ja 8% lastega leibkondadest). Lasterikaste leibkondade osakaal kõigist lastega leibkondades on suurim Lõuna-Eesti piirkonnas Valga, Võru ja Põlva maakonnas. Valdav osa (80%) lasterikastest perekondadest on kolmelapselised (14 990), neljalapselisi perekondi on 14%

(2825), viielapselisi 4% (745) ning kuue- ja enamalapselisi 2% kõigist lasterikastest peredest. Kõige lasterohkemas peres kasvab 15 alla 18-aastast last (Tõnurist, 2013).

Rahvaloenduse (2011) tulemustest selgub muuhulgas, et vähemalt neli last sünnitanud naised on nüüdseks juba fertiilsest east (15–49aastane) väljumas või väljunud. Eelkõige saab rahvaloenduse andmeid võrrelda vanemate põlvkondade naiste osas, kes suure tõenäosusega on sünnitamise lõpetanud, teisalt nooremad võivad sünnitada aja jooksul lapsi juurde. Selgub, et 50–59aastaste naiste seas on arvukuselt kõige rohkem emasid, kellel on viis ja rohkem last. 40–49aastaste naiste hulgas aga neid, kes sünnitanud neli last, on 3672. Nende vanuserühmade naiste sünnitusiga jäi 1980.–1990. aastatesse, mil Eestis registreeriti üle aegade kõrgeim sündimus. Samas 70-aastaste ja vanemate hulgas on vähemalt neli last sünnitanud vähem. Ilmselt ei soosinud 1950.–1960. aastate Eesti elukeskkond lasterikkaid perekondi. Lisaks ei ole osa selles vanuses paljulapselisi vanemaid naisi ka statistikas (Tõnurist, 2013).

Perevormide muutused ja pere lagunemine puudutab lasterikkaid peresid samal moel nagu ühe ja kahe lapsega peresid. Kuigi lasterikaste perede seas on valdav kahe omavahel abielus oleva vanemaga peretüüp (57%), leidub suhteliselt palju ka vabaabielulises suhtes olevaid lasterikaste perede vanemaid (28%) ning üksinda lapsi kasvatavaid vanemaid (15%), kellest lastega üksikisasid on 1% (Peretoetuste ..., 2015:96). Laiendatud peresid, kus on esindatud mitme põlvkonna pereliikmed, kus näiteks kolm põlvkonda elavad koos, on vähe. Kolme põlvkonna leibkonnad moodustavad alla 3% kõigist lasterikastest leibkondadest (Reinomägi, 2007:3).

Naise hariduse ja laste saamise vahel eksisteerivad samuti seosed. Näiteks noores eas (20–29-aastased) vähemalt neli last sünnitanud naistest 65%-l on põhi- või madalam haridus. Kui vaadata aga vanuserühmasid edasi, siis kõige madalama haridustasemega sünnitanud naiste osatähtsus väheneb. Esile kerkib hoopis teistsugune tendents: lasterikkad naised on pigem kõrgema haridustasemega. Kõrgharidust omab 21% naistest, kes on sünnitanud vähemalt neli last. Kõige rohkem kõrgharidusega naisi (32%) on 40–49-aastaste seas, kellele järgnevad keskhariidusjärgse kutseharidusega naised (31%). 50–59-aastaste seas on vastavad näitajad 27% ja 28%. Vanema põlvkonna naiste seas (60-aastased ja vanemad) on trend samasugune nagu noorte seas: vähemalt neli last sünnitanute seas on rohkem emasid, kellel on põhi- või madalam haridus (Tõnurist, 2013). Seega ei pea paika müüt, et lasterikkad naised on madala haridustasemega. Loenduse tulemused näitavad, et vähemalt neli last sünnitanud naiste seas (eriti 30–49aastaste seas) on suhteliselt palju kõrgharidusega naisi (Tõnurist, 2013).

Järgnevas alapeatükis keskendun lasterikaste perede toimetulekule ning seda ohustavatele teguritele.

1.2.Vaesus – lasterikkaid peresid ohustav tegur

Perekonna koosseis ja seal valitsevad suhted on lapse lähikeskkonna kujunemise alus. Lapse heaolu ohustavaks eeltingimuseks on kasvamine kas ainult ühe vanemaga või suurperes, sest just need peretüübid on majandusliku toimetuleku, eriti tööturusuhete (töötus, mitteaktiivsus) poolest kõige haavatavamad (Laes, Krusell, Reinomägi, Toros, 2014: 14-15). Iga lapse sünniga suureneb perede vaesusrisk märgatavalt (Kutsar 2000). Kui ühe või kahe lapsega paaride seas elab vaesuses kümnendik, siis kolme või enama lapsega peredes on vaeste osatähtsus ligikaudu kaks korda suurem, s.o 20,1% (Laste ja perede arengukava..., 2011: 48). Lastega leibkonnad elavad ka vanemate maksimaalse töointensiivsuse korral kolm korda sagedamini vaesuses kui lasteta leibkonnad (*ibid.* 49).

Leibkondade majanduslik toimetulek sõltub nende sissetulekust ning leibkonna elustiili peegeldab suuresti tema kulutuste struktuur. Mida rohkem on aga peres lapsi, seda olulisema osa sissetulekust moodustavad lastetoetused (Tiit, 2000: 31-33). Iga risk, mis halvab pere toimetulekut või nõuab lisaväljaminekuid, võib viia pere kas ajutiselt või pikemaks ajaks toimetulematuse seisule (Medar ja Tamberg, 2000: 158). Lasterikka pere toimetuleku raskus tuleneb sellest, et enamasti on nendes peredes sissetulekute ja väljaminekute suhe tasakaalust väljas, sest peres on üks, vahel harva kaks rahateenijat ning tavalisest rohkem ülalpeetavaid (Tiit, 2000: 31-33). Nii näiteks sageli ei käi lasterikka pere ema tööl, sest seda takistab vajadus hoolitseda laste eest ning suur koduste tööde maht. Sellest tulenevalt püütakse majanduslikult hakkama saada isa palga ning peretoetustega, mis ei pruugi toimetulekuks olla piisav (Reinomägi, 2007).

Statistikaameti andmetel on vähemalt neli last sünnitanud 30–39aastastest naistest neljandik lapsehoolduspuhkusel, 16% kodused ning majanduslikult aktiivseid, ehk tööl käivaid on 45% naistest. 40–49aastastest vähemalt neli last sünnitanud naistest töötab kaks kolmandikku, seega ligi pooled tööealistest naistest ei käi laste kõrvalt tööl (Tõnurist, 2013). Igapäevane toimetulek on aga piiratud sissetulekuga leibkondadele suureks väljakutseks. Nende tarbimises ei ole primaarseks soov ja ihalus mingi kauba või teenuse järele, vaid reaalne vajadus (Hohnen, 2017; Kutsar ja Trumm, 1993). Seetõttu on nad sageli ummikseisus ning nende perede ambitsiooniks on ots-otsaga toime tulemine, milleks piiratakse väljaminekuid

seoses kultuuri, garderoobikaupade, mänguasjade, raamatute jms tarbimisega, et keskenduda peamisele, s.o eluasemekulude katmisele ja toidule (Hohnen, 2017: 260).

Laste kasvades varieeruvad ja suurenevad ka nende vajadused, mille rahuldamine on peredel piiratud. Seetõttu on madala sissetulekuga inimesed silmitsi probleemiga, kuidas tarbimist kontrolli all hoida. Kasutusele on võetud erinevaid strateegiaid, millest üks on ebavõrdne ressursside jagamine oma majapidamise piires. Näiteks eelistatakse laste vajaduste rahuldamist enda vajadusi tagaplaanile jättes, luues seeläbi lastele "kunstlikku heaolu" ja endale "kunstlikku vaesust" (Hohnen, 2017: 264). Selline olukord võib tekitada tüdimust ja lootusetuse tunnet, mis omakorda võib viia vanematevaheliste suhete pingestumiseni. Kokkuvõttes kannatab kogu pere toimetulek ning võib tekkida situatsioon, kus jäetakse kasutamata isegi olemasolevad alternatiivid oma toimetuleku kindlustamiseks (Medar ja Tamberg, 2000: 158).

Teine toimetuleku strateegia, millest Hohnen (2017) räägib, seisneb selles, et madala sissetulekuga vanemad teevad kõik selleks, et nende lapsed ei oleks häbimärgistatud. Nii püüavadki nad vanematena suunata lapsi teadlikult peavoolutarbimise suunas, olles seeläbi justkui „hea“ lapsevanem ning võimaldades lastele vajalikku. Nende otsuseid võidakse aga märgistada tarbetuteks ja pillavateks ning keskklassi inimeste poolt võidakse neile omistada „vigase tarbija“ silt (Hohnen, 2017). Rahalisi piiranguid arvestades jätavad lasterikaste perede lapsed oma vajadustest emale ja isale rääkimata (sest neil pole ju niikuinii raha!), mis loob lastes ilmajätuse tunnet (Kutsar, 2000).

Uuem strateegia kontrollimaks ja säästmaks oma väljaminekuid, on "teisene tarbimine" ehk turu ülejäägi tarbimine (Hohnen, 2017). Näiteks toidupankade hiljutist arengut võib pidada sekundaarse tarbimise institutsionaliseeritud vormiks, aga ka taaskasutuskeskused, kus saab soodsama hinnaga soetada vajalikke riideid, jalanõusid ja olmevahendeid (*ibid*).

Enese ja oma perekonna toimetuleku parandamiseks on lasterikaste perede vanemad enamasti ise kasvatanud põllumajandussaadusi, korjanud metsasaadusi ja teinud juhutöid. Sageli on neile peredele abiks vanavanemad ning teised sugulased. Abi osutatakse peamiselt toiduainete ja esemete näol, toetades sularahaga ja lastehoiuga. Vahel abistatakse laenude andmisega ning tehakse kingitusi (Medar ja Tamberg, 2000: 158).

Dagmar Kutsari 1996. aastal läbiviidud uurimusest lasterikaste perede hulgas ilmnes, et lapsed õpivad ise piirama oma vajadusi (Kutsar, 2000). Kutsar on ühes oma ettekandes (Kutsar, 2012) rõhutanud tähelepanu juhtimise vajalikkust perede sotsiaalmajanduslikule

toimetulekule: lasterikaste perede lapsed ei kasva võtjateks, vaid andjateks – õdede- vendadega arvestamise, nende abistamise, kohustuse- ja vastutuse võtmise kaudu. Kuna lasterikastes peredes reeglina napib ressursse, siis õpivad lapsed tegema vahet oma vajaduste ja tahtmiste vahel. Nad õpivad ootama, kuni vajadus saab rahuldatud ning selle nimel ise teenima, töötama (Kutsar, 2012). Samas kasvades toimetuleku riskis peres, võivad laste potentsiaalsed toimetuleku mehhanismid jääda välja arendamata, mis omakorda loob uut vaesust. Lapsed ise „paljundavad” nii rikkust kui ka vaesust, võttes lapsepõlvkodus elamise kultuuri ja mustrid kaasa oma iseseisvasse ellu ning koheldes tõenäoliselt omi lapsi nii, nagu kohtlesid neid nende vanemad (Kutsar, 2012).

Kui kunagi räägiti rikkuse ja vaesuse mõttes kahest Eestist, siis nüüd räägitakse süvenevast elavikulisest eristumisest. Eristuvad selgesti ressursirikkad, kelle jaoks on avanenud uued võimalused, kelle aegruumi struktuur ja ajakasutus on muutunud, ning teised, kes elavad traditsioonilises, väheste võimalustega, jäigalt määratletud vertikaalsete võimusuhetega maailmas. Ressursirikkus väljendub ka tarbimislikus polariseerumises, mis ühelt poolt on tarbimislik mitmekesisus (nooremad, haritumad, jõukamad) ning teisalt tarbimislikud ükskõiksed, kelle kulutused toote- ja teenustegruppidele on ühekülsemad ning kes on tarbimismaailmast ennast välja lülitanud, näiteks vähem kindlustatud (Lauristin jt., 2017: 713-714). Siinjuures on oluline, et lasterikkad pered oleks võimalikult vähe ükskõiksete grupis ning neil oleks võimalusi liikuda tarbimisliku mitmekesisuse suunas.

Kokkuvõttes võib öelda, et vaesematest peredest pärit lapsed kogevad sügavamalt majanduslikku, sotsiaalset ja psühholoogilist ilmajäetust kui paremal järjel olevatest peredest lapsed (Kutsar, 2000), seetõttu on oluline, et ühiskond pakub omapoolset tuge just vähem kindlustatud peredele.

1.3. Perepoliitilised regulatsioonid lastega perede toimetuleku toetamisel

1990. aastate alguses tõstati paljudes Euroopa riikides arusaam, et perepoliitika on n.ö ajale jalgu jäänud ning vajab seetõttu moderniseerimist (Daly ja Clavero, 2002). Nõnda kujunesidki Euroopas keskselks teemadeks laste heaolu, laste õigused ning võrdsed võimalused; töö ja pereelu ühildamine, vanemaharidus, kvaliteetsed suhted perekonnas; vanemate hoolduskohustuse täitmine ning võrdsus ja võrdõiguslikkus (Daly ja Clavero,

2002). Vaatamata ühistele teemadele on riigid oma perepoliitilisi meetmeid erinevalt kujundanud (Riiklike perepoliitiliste..., 2009).

Järgnevalt vaatlen Eesti perepoliitilisi regulatsioone lastega perede toimetuleku toetamisel.

Eesti Vabariigi põhiseadus § 28 sätestab: „Igaühel on õigus tervise kaitsele. Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. /.../ Lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all.“ Riigi roll lastega perede toetamisel on eelkõige vastava seadusandliku baasi loomises, kuid ka ressursside vastutustundlikus jagamises, riikliku lastekaitseüsteemi loomises ning selle töö tagamises (Tiko, 2000).

Eesti laste- ja perepoliitikat kavandab, korraldab ning viib ellu Sotsiaalministeerium. Laste- ja perepoliitika eesmärgiks on peresõbraliku riigi loomine, kus inimesed tahavad lapsi saada ja kasvatada ning kus lastel on hea ja turvaline elada (Sotsiaalministeerium ..., 2017). Laste- ja perepoliitika on riigi üks olulisemaid sotsiaalpoliitika valdkondi nii oma mõju kui eesmärkide poolest. Riik saab lastega peresid abistada mitmel viisil, pakkudes näiteks tasuta teenuseid või jagades rahalisi toetusi. Teenused või toetused võivad olla sõltumatud pere sissetulekust ehk olla universaalsed või oleneda perede varasemast või hetke sissetulekust (Daly ja Clavero, 2002). Rahalised toetused võivad olla kas regulaarsed või makstakse neid teatud sündmuste puhul. Toetus võib omakorda sõltuda laste vanusest ja arvust peres. Perede toetamise viisidel on erinev mõju riigieelarve kuludele, lastevanemate töötamise motivatsioonile ning lastega perede vaesusele (Vörk, Leppik ja Paulus, 2014).

Eesti riigi tasandil võetakse laste ja perede olukorda tõsiselt. „Laste ja perede arengukava 2012–2020“ on suunatud kõigile Eestis elavatele lastele ja peredele ning selle peamiseks eesmärgiks on laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi tõstmine, soodustades seeläbi laste sündi. Sotsiaalministeeriumi poolt koostatud arengukava keskmeks on ennetuslik lähenemine ning varajane sekkumine igal tasandil, mis eeldab kõikide poliitiliste parteide omavahelise kokkuleppe saavutamist laste ja perede heaolu tagavate põhiprintsiipide ja ühtse strateegia suhtes (Laste ja perede arengukava ..., 2011: 3-4).

Laste ja perede arengukavas on sätestatud viis strateegilist eesmärki. Riik toetab laste kasvatamist ja vanemaks olemist läbi ühtse teadmispõhise laste- ja perepoliitika, milleks on kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, mis pakub perele püsivat kindlustunnet ning tagab adekvaatse majandusliku toimetuleku, luues selleks meestele ja naistele võrdsed

võimalused töö- ja pereelu ühitamisel, soodustades kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu. Oluliseks peetakse lapse õiguste ja heaolu tagamist läbi valdkondade ülese lastekaitseüsteemi (Laste ja perede arengukava ..., 2011: 4-5). Nimetatud strateegilised eesmärgid ühtivad ka eelpool viidatud Euroopa riikide kesksete teemadega.

Eesti perepoliitikas on kasutusel kõik traditsioonilised perepoliitilised meetmed: perede toetamine rahaga, perede hõlmamine sotsiaalkindlustusega, vanemapuhkuse ja soodustatud tööaja võimaluste loomine, laste päevahoiusüsteemi reguleerimine ning nõustamissüsteemi loomine (Malvet ja Niit, 2000). Sotsiaalministeeriumi poolt on perepoliitiliste eesmärkide saavutamiseks võimalikult optimaalselt ja (kulu)efektiivselt välja pakutud nii toetusi, teenuseid kui ka puhkusi ning hüvitisi hõlmavaid terviklahendusi. Ettepanekud on fikseeritud dokumendis „Peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste roheline raamat“ (Peretoetuste ..., 2015). Lisaks perepoliitilistele meetmetele toetavad perekonda laste riskide ärahoidjana hariduspoliitika, noorsoopoliitika ja lastekaitse (Malvet ja Niit, 2000).

Laste ja perede arengukavas on esile toodud mitmed Eesti perepoliitika kitsaskohad, mis on ka rahvusvaheliselt leidnud kritiseerimist:

- 1) Eesti perepoliitilised meetmed on suunatud valdavalt lapse sünnihetkele ja väikelapseeale ning vähe on tähelepanu pööratud lapse hilisematele kasvuaastatele;
- 2) võrreldes rahaliste toetuste ja hüvitistega on Eesti perepoliitika raames vähe panustatud ja pakutud teenuseid, mis oleksid kompleksed, kättesaadavad ning vastavad inimeste vajadusele.
- 3) Ema ja lapse kesksus. Mis ühelt poolt on positiivne ja loomulik, kuid teisalt tuleks poliitikameetmete kujundamisel senisest enam soodustada isa osalust pereelus ning pakkuda seeläbi positiivseid tulemusi ja elamusi nii mehele, naisele kui lapsele.
- 4) Meetmete vasturääkivus, eriti peretoetuste ja hüvitiste osas, mis põhjustab ressursside raiskamist ning pärsib perepoliitika terviklikku arendamist. (Laste ja perede arengukava ..., 2011: 12-13).

Seega võib öelda, et rahvusvaheline hinnang on, et Eesti perepoliitika on selgelt laste heaolule suunatud asemel sündimust toetav ehk pronatalistlik. Järgnevalt teen ülevaate meetmetest, mis on suunatud lasterikastele peredele.

1.4. Ülevaade lasterikastele peredele suunatud meetmetest

Lapse ja perekonna toetamiseks on Eestis mitmeid toetavaid meetmeid, neist ühed on universaalsed ehk suunatud kõikidele lastele ning teised spetsiifilised, lasterikastele peredele

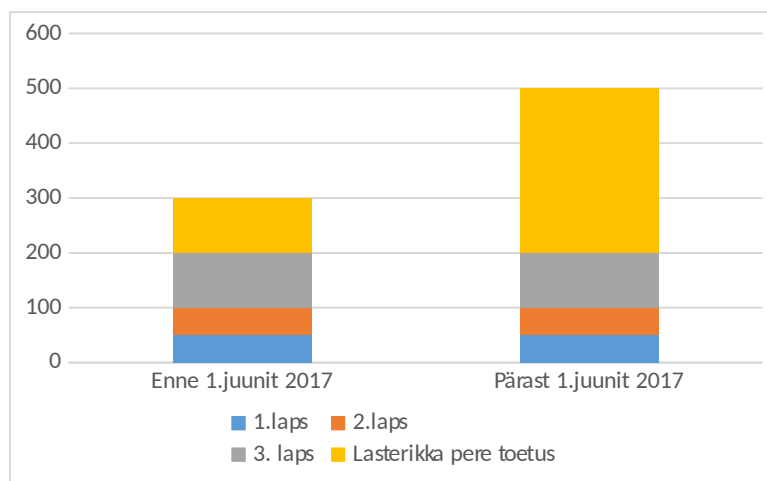
suunatud. Näiteks on kõikidel lastega peredel õigus saada *lapsetoetust* kuni lapse 16aastaseks saamiseni ja lapse õppimise korral kuni tema 19aastaseks saamiseni. Kui laps saab 19aastaseks jooksval õppeaastal, makstakse lapsetoetust õppeaasta lõpuni. Toetuse suurus on pere esimese ja teise lapse kohta 50 eurot kuus ning pere kolmanda ja iga järgneva lapse kohta 100 eurot kuus (Sotsiaalkindlustusamet ....., 2017).

1.4.1. Seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus

Seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus on igakuiselt makstav riiklik peretoetus, mida makstakse vanemale, kes kasvatab vähemalt seitset või enamat lapsetoetust saavat last. Seitsme- ja enamalapselise pere toetuse saaja eest maksab riik sotsiaalmaksu ning vanemal on olemas kehtiv ravi- ja pensionikindlustus. Toetuse suurus on 168,74 eurot kuus ning seda makstakse kuni 30.06.2017. a (Sotsiaalkindlustusamet 2017, vaata eelmist viidet). Näiteks 2013. aastal maksti toetust 169 perele, mille kulu oli 460 000 eurot aastas (sh toetus 297 000 € ja sotsiaalmaksu tasumine lapsevanema eest 162 000 €). Kuigi nimetatud toetus annab olulise panuse pere eelarvesse ning tagab vanemale kindlustunde, ei saa selle efektiivsust väga kõrgelt hinnata. Toetuse maksmise periood on lühike, kuna seda on õigustatud saada pere, kus kasvab vähemalt seitse lapsetoetusele õigust omavat last, st lapsed, kes on kas alla 16aastased või alla 19aastased õppijad (Peretoetuste ... , 2015: 98).

1.4.2. Lasterikka pere toetus

Käesoleva aasta 1. juulist lisandub Eestis uus toetus - *lasterikka pere toetus*, mida on õigustatud saada pere, kus on kasvamas vähemalt kolm lapsetoetust saavat last. Toetust saab üks vanematest, eestkostja või hooldaja. Perele, kus kasvab 3–6 last, hakatakse maksma 300 eurot kuus. Perele, kus kasvab seitse ja rohkem last, hakatakse maksma toetust 400 eurot kuus (Sotsiaalkindlustusamet ... , 2017). Kuigi lasterikka pere toetusmeetme peamine eesmärk on ergutada kolmandate laste sündimist (st pronatalistlik meede), pole vähetähtis, et nimetatud seadusemuudatus parandab juba olemasolevate kolme- ja enamalapseliste perede igapäevast toimetulekut, tuues märkimisväärse lisaressursi perede eelarvesse (Joonis 1).

Joonis 1. Lapsetoetused enne ja pärast 1. juunit 2017

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül

Jõustuva seadusemuudatuse kohaselt hakkavad lapsetoetused jagunema järgmiselt: peres on üks laps: 50 eurot; peres on kaks last: $50 + 50 = 100$ eurot; peres on kolm last: $50 + 50 + 100 + 300 = 500$ eurot ja kui peres on seitse last: $50 + 50 + 100 + 100 + 100 + 100 + 100 + 400 = 1000$ eurot. Toetused muutuvad edaspidigi, alates 1. jaanuarist 2018 on lapsetoetuseks kavandatud esimese ja teise lapse kohta kuus 55 eurot ning alates 1. jaanuarist 2019. a 60 eurot kuus (Volmer, 2016).

Aastatel 2013–2015 viidi Eesti Sündimusuuringud MTÜ tellimusel läbi küsitlusuuring, mille eesmärgiks oli välja selgitada, kas suurema rahalise toetuse mõjul sünniks rohkem kolmandaid lapsi. Kokku osales kolme aasta jooksul küsitluses 2024 lapsevanemat. Tulemustest selgus, et märkimisväärselt suuremad otsetoetused võivad sündimusnäitajatele mõju avaldada (Eamets ja Paas, 2016). Kahe lapsega naiste arvates võimaldaks 400-eurone teotus saada niipalju lapsi, kui nad ideaalis soovivad (Velsker, 2017). Nimetatud uuring on käesoleva töö autorile teadaolevalt ka üheks tõuketeguriks lasterikka pere toetuse kehtestamisel.

1.4.3. Lasterikaste perede kodutoetus

Lisaks eelnevalt kirjeldatule on lasterikastel peredel võimalus soovi ja vajaduse korral taotleda *lasterikaste perede kodutoetust*, mis on riiklik toetus ning mille eesmärgiks on lasterikaste perede eluasemetingimuste parandamine ja kaasajastamine. Toetust makstakse vähekindlustatud peredele, kus kasvab vähemalt kolm kuni 19aastast (k.a) last. Toetust rahastatakse riigieelarvest ning seda makstakse konkursipõhiselt. Toetuse maksmine ja

toetusesaajate väljaselgitamine toimub Sihtasutuse KredEx kaudu (KredEx ..., 2017). Toetust saab kasutada mitmeti, näiteks eluaseme püstitamise, renoveerimise, ümberehitamise või laiendamise seotud väljaminekute katteks, aga ka eluaseme tehnosüsteemide või tehnoorkude rajamise, muutmise või asendamisega seotud kulutusteks. Lisaks võib seda kasutada eluaseme soetamiseks või eluasemelaenu põhiosajäägi tasumiseks. Meetme abil on elamistingimusi parandatud ligikaudu 2000 perel. Majad on saanud uued katused, soojustatud on fassaade ja vahetatud aknaid, rajatud pesemisvõimalusi ja küttesüsteeme. See on kaasa aidanud nii majade säilimisele ja energiatõhususele kui ka tõstnud perede elukvaliteeti (Kredex ..., 2017).

1.4.4. Täiendavad riiklikud meetmed

Peale eelpool kirjeldatud riiklike peretoetuste ning lasterikaste perede kodutoetuse on lastele ja nende vanematele ka teisi toetavaid meetmeid (Espenberg, Lees, Arrak, Aksen, Vahaste-Pruul, 2014: 28), mis ei ole otseselt lasterikastele peredele suunatud, kuid laienevad ka neile:

Rahalised toetused, näiteks vanemahüvitis (Vanemahüvitise seadus, 2003); toitjakaotuspension (Riikliku pensionikindlustuse seadus, 2001); ajutise töövõimetuse hüvitised, sh sünnitus- ja haige lapse hooldushüvitis (Ravikindlustuse seadus 2002); toimetulekutoetus ja vajaduspõhine peretoetus (Sotsiaalhoolekande seadus, 1995).

Maksusoodustused milleks on täiendav maksuvaba tulu lapse ülalpidamise korral, lapse koolituskulude vanema tulust maha arvamine (Tulumaksuseadus, 1999) ning last kasvatava vanema eest sotsiaalmaksu tasumine (Sotsiaalmaksuseadus, 2000).

Töö ja pereelu ühildamise meetmed - rasedus- ja sünnituspuhkus, tasustatud isapuhkus, lapsehoolduspuhkus kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni, iga-aastane täiendav tasustatud ja tasustamata lapsepuhkus ning vanema õigus nõuda põhipuhkust talle sobival ajal või koolivaheajal (Töölepingu seadus, 2008).

Muud mitterahalised meetmed, mis toetavad lapse kasvatamist näiteks sotsiaalteenused last kasvatavale perekonnale ning laste hoolekanne (Sotsiaalhoolekande seadus, 1995).

Lasterikastele peredele on suunatud mitmed erimeetmed, mis toetavad perede majanduslikku toimetulekut: peretoetused, sotsiaalmaksu tasumine riigi poolt 7- ja enamalapselise pere vanema eest, eluasemetingimuste parandamine. Lisaks eelnevale on kohaliku omavalitsuse poolt välja töötatud mitmeid teenuseid ja toetusi, mis sõltuvalt piirkonnast ja võimalustest on

varieeruvad. Näitena toon Viljandi linna, kuna järgnevalt keskendun oma uuringus just Viljandi linna ja maakonna andmetele.

1.4.5. Omavalitsuse roll lasterikaste perede toetamisel, Viljandi linna näitel

Omavalitsus peab tagama, et tema haldusterritooriumil elavate laste ja perede õigused oleksid tagatud. Eesti on küll väike riik, kuid siingi on mõnes regioonis sotsiaalsed probleemid märksa sügavamad kui mujal. Nii sõltuvadki lastekaitse probleemid olulisel määral tööpuuduse tasemest ja sellega seonduvast vaesusest, mis omakorda nõuab eri piirkondades erinevaid summasid ja erinevaid lähenemisi (Tiko, 2000).

Lasterikaste perede toetamisel on Viljandi linnas tagatud 100% ühistranspordi sõidusoodustus linnalähiliinidel nelja ja enama alaealise lapsega pere õpilastele. Huvikoolide õppetasu vabastust saavad õppurid, kelle peres kasvab samuti 4 ja enam alla 19aastast last. Viljandi linna koolieelses lasteasutuses on õppekulu tasumise soodustus 50% lasterikka pere lapsele või pere teisele lasteaias käivale lapsele ning 100% soodustust lapsele, kui peres käib lasteaias kolm või enam last (Viljandi ... , 2017). Seega võib öelda, et kohalikul omavalitsusel on võimalik oma territooriumil elavaid lasterikkaid peresid toetada mitmeti.

Kahjuks on väikestel omavalitsustel rahapuuduse tõttu neile pandud ülesandeid keeruline täita, näiteks Ida-Virumaal ja Kagu-Eestis, kus tööpuudus on keskmisest suurem. (Tiko, 2000). Viljandi linna näitel on märkimisväärne ka omavalitsuse toetus kolmandale sektorile, mille abil saab MTÜ Viljandimaa Lasterikkad korraldada ühisüritusi ja koolitusi lasterikastele peredele ning tasuda ühingu ruumide eest, mis on vajalikud päevakeskuse töös hoidmiseks.

1.4.6. Kolmas sektor pere aitajana

Eesti lastekaitse- ja sotsiaaltöös saame kolmanda sektori tegevusest rääkida alates 1990ndate algusest, mil loodi Eesti Lastekaitse Liit, Eesti Lastefond ja Eesti Lasterikaste Perede Liit. Tänapäevaks on kolmanda sektori areng liikunud märkimisväärselt edasi, loodud on uusi ühendusi ning nende tegevuse toetamiseks ja reguleerimiseks on loodud ka seadusandlik baas (Tiko, 2000). Näiteks on olemas mittetulundusühenduste seadus ning kolmanda sektori organisatsioonid on registreeritud äriregistris. Kolmanda sektori elujõulisuse tagamiseks on loodud Kodanikühiskonna Sihtkapital, Hasartmängumaksu Nõukogu ja Avatud Eesti Fond, mille tegevuse eesmärgiks on toetada mittetulundusühingute projekte.

Järgnevalt keskendungi kodanikühenduse võimalustele suurperede toetamisel ning annan ülevaate Eesti Lasterikaste Perede Liidu tegevustest ja pakutavatest võimalustest selle kodulehel esitatud andmetele tuginedes.

1.5.Uurimuse kontekst

1.5.1. MTÜ Eesti Lasterikaste Perede Liit Eestis

Eesti Lasterikaste Perede Liidu kodulehekülje www.lasterikkad.ee andmetel on piirkondlike lasterikaste perede ühenduste katusorganisatsioon Eesti Lasterikaste Perede Liit loodud 1996. aastal. Organisatsiooni kuulub 19 ühendust, kes koondavad enda alla pered, kus lapsi on kasvamas neli ja enam, mis on siis ühe lapse võrra enam, kui ametlikus statistikas lasterikaste peredena käsitletakse.

Liikmesorganisatsioonides on 1518 nelja ja enama lapsega peret ehk võrgustikku kuulub enam kui 10 000 inimest. Lisaks kuulub liikmesorganisatsioonidesse peresid, kelle leibkonnas on kunagi kasvanud neli ja enam last, kuid kelle lapsed on saanud täisealiseks ning elavad nüüdseks iseseisvat elu. Levinud praktika kohaselt ei arvata neid liikmesorganisatsioonist välja, vaid soovi korral säilitatakse nende liikmestaatus.

Eesti Lasterikaste Perede Liit lähtub oma tegevustes lasterikaste perede väärtustamisest ja toetamisest. Organisatsioon osaleb õigusaktide väljatöötamises ja rakendamises ning arendab liikmesorganisatsioonide ühistegevust Eestis. Sageli on liit ühenduslülilik heategija ja abisaaja vahel, aidates seeläbi erinevad osapooled omavahel kokku viia. Näiteks heategevusprogramm, mille raames kogutakse apteekides tervisetooteid ning seejärel toimetatakse abivajavatele peredele, või siis kontserdipiletid, mida sündmuse korraldaja soovib kinkida suurpere liikmetele.

Eesti Lasterikaste Perede Liidu tegevused jagunevad nelja suuremasse valdkonda, millest esimene on koostöö avaliku võimuga, kaasa rääkimine teadmistepõhises poliitika kujundamises ja rakendamises, eesmärgiga suurendada perede elukvaliteeti ja toimetulekut ning parandada teenuste kättesaadavust. Tegevustena võib näiteks välja tuua mitmete tunnustusauhindade väljaandmist, näiteks „Aasta Suurpere“ aunimetus, mida omistatakse ühtsuse ja lasterikkuse au sees hoidmise eest suurperele, kus kasvab vähemalt neli last. Tunnustusauhinna „Lastega ja lastele“ raames tunnustatakse lapsi, noori, täiskasvanuid ja ettevõtmisi, kes on oma tegevusega oluliselt panustanud laste ja noorte heaolusse. Tunnustuse

jagamisel tehakse koostööd MTÜ Asenduskodu Töötajate Liidu, MTÜ Lastekaitse Liidu, MTÜ Oma Pere, SEB Heategevusfondi, Õiguskantsleri Kantslei ja Vabariigi Presidendi Kantsleiga.

Teiseks prioriteetseks suunaks on lasterikastes peredes kasvavate laste arenguvõimaluste toetamine, mille eesmärgiks on tagada laste võrdne juurdepääs huvitegevusele ning kvaliteetsete koolitarvete ja vahendite kättesaadavus toimetulekuraskustes peredele. Näiteks “Lapsed kooli” kampaania raames kogutakse koolitarbeid enam kui 30 kaupluses üle Eesti, kaasates seeläbi ligi 500 vabatahtlikku ning kogudes enne kooli algust keskmiselt 45 000 ühikut erinevaid koolitarbeid. Või siis huvitegevuse toetuse maksmine peredele koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

Kolmandaks tegevusvaldkonnaks on perede enesearenduse toetamine, koolitus- ja nõustamistegevused, kultuuri- ja spordiüritused ning ühistegevused. Tegevuste eesmärgiks on tagada võrdne juurdepääs kultuurisündmustele ja vaba aja veetmise võimalustele. Oluliseks peetakse ka perede aktiivsuse toetamist, nende kohanemis- ja läbilöögivõime suurendamist ning toetava suhtevõrgustiku loomist. Tegevustena võib välja tuua perede ühiseid külastusi Lottemaale ja Tallinna loomaaeda, aga ka vanemlust toetavaid koolitusi ja õppepäevi ning harivaid muuseumiprogramme.

Viimase ehk neljanda valdkonna eesmärgiks on tagada toimetulekuraskustes olevatele perede igapäevased toiduained ja vajalikud riided. Tegevustena saab siin nimetada koostööd erinevate partneritega, näiteks toidu- ja riideabi vahendamine heategevusorganisatsioonide sponsorite ja teiste koostööpartnerite kaudu.

Organisatsiooni igapäevast tegevust juhib president ehk juhatuse esimees koos 14-liikmelise juhatusega. Juhatuse liikmed on valitud viisil, et igast maakonnast on üks juhatuse liige. Palgalisi töötajaid on liidus kokku neli: president, Perekaardi arendus- ja kommunikatsioonijuht ning osalise koormusega juhiabi ning raamatupidaja. Sõltuvalt projektide eripärast ja fondide rahastamisest, on lühiajaliste töövõtulepingutega kaasatud ka täiendavalt inimesi. Töötajate palgafond on tagatud peamiselt erinevate projektide ja fondide vahenditest.

Organisatsioonil on välja kujunenud püsivabatahtlike võrgustik, mille enamasti moodustavad lasterikaste perede emad ja isad. Vabatahtlikke kaasatakse ühisürituste ja kampaaniate ettevalmistamisse ja läbiviimisesse, erinevatesse arenguprogrammidesse ning teatud määral ka logistiliste situatsioonide lahendamisse (nt humanitaarabi transportimine).

1.5.2. Perekaart kui lasterikka pere toimetulekut toetav meede

Kui riigi ja kohaliku omavalitsuse poolt pakutavad toetused ja teenused on eelkõige suunatud perede materiaalsete võimaluste tagamiseks ja suurendamiseks, siis Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt loodud Perekaardi programm keskendub lisaks ka perede sotsiaalsetele vajadustele, st juurdepääsu soodustamisele kultuurile ja vaba aja veetmise võimalustele.

Perekaardi programmi hakkasid Eesti Lasterikaste Perede Liidu eestvedajad ette valmistama 2012. aastal. Kuigi teadaolevalt oli ka varasemalt toimunud arutelusid Euroopa Lasterikaste Perede konföderatsiooni esindajatega (ühendus, mis koondab Euroopas tegutsevaid lasterikaste perede katusorganisatsioone), ei oldud konkreetsete sammudeni seni jõutud. Esmalt analüüsiti sarnase programmi toimimist teistes Euroopa riikides: Hispaanias, Poolas ja Portugalis. Näiteks Hispaanias väljastatakse Perekaarte leibkondadele, kus on kasvamas kolm ja enam last. Programmiga liitumisel maksab ettevõtte lepingutasu, milleks on 30 eurot aastas. Selle raha eest tasutakse programmi arendamisega kaasnevad kulud ning korraldatakse peredele ühistegevusi (Federación Española ..., 2017). Poolas on Perekaart olnud kasutusel kümme aastat, kuid 2014. aastal allkirjastas Poola president riikliku lasterikaste perede Perekaardi seaduse, millest kujunes edaspidiseks püsiv perepoliitika osa. Poolas väljastatakse Perekaarte kolme- ja enamalapseliste peredele, kasuperedele ning pere tüüpi lastekodudele. Kaart väljastatakse tasuta ning sõltumata pere sissetulekust (Ministerstwo ..., 2017). Samas Lätis ja Leedus Perekaardi programmi ei ole välja arendatud.

Programmi Eestisse toomiseks alustati läbirääkimisi Siseministeriumi regionaalministri bürooga. Sel ajal oli regionaalministriks Siim-Valmar Kiisler, kes ise viie lapse isana mõistis programmi vajalikkust ning uskus selle elujõulisusse. 2013. a saigi vastav projekt rahastuse ning Eesti Lasterikaste Perede Liidu jaoks tähendas see uut ajajärgu algust.

Käesoleva töö autorina pean oluliseks lisada, et programmi käivitamise ajal analüüsiti ka Eesti ettevõtete poolt pakutavaid lojaalsusprogramme, näiteks ISIC üliõpilaspilet, mis on rahvusvaheline sooduskaart. Sellega saab tõendada oma tudengistaatust ning reisida ja osta soodsamalt. Tänapäeval pakuvad aga tuhanded ettevõtted klientidele erinevaid lojaalsusprogramme, mis on suunatud nii püsiklientidele, kui ka ühekordsetele ostjatele. Lojaalsusprogrammide eesmärgiks on luua olemasolevatele klientidele lisaväärtust, leida tõhusamalt uusi kliente ning suurendada ettevõtte käivet.

Lojaalsusprogrammid võivad sisaldada ühte või mitut järgmist komponenti:

- 1) tavahinnaga toote kokkulepitud protsendi võrra soodsamat pakkumist,

- 2) punktide ja kliendiraha kogumist, mida saab klient kasutada järgmiste ostude eest tasumisel,
- 3) erikuponge järgmiste ostude eest tasumisel,
- 4) sünnipäeva kingitusi,
- 5) eelistatud juurdepääsu uutele tootegruppide,
- 6) astmelised tasandid rohkemate ostude korral, ehk iga uus tasand lisab uut väärtust kliendile,
- 7) muid hüvesid (What is a loyalty programm ... , 2017)

Lojaalsusprogrammide vormiliseks väljundiks on sageli kliendikaart. Eristatakse paberkaarte, plastikkaarte ja ID-kaardi põhised kliendikaarte. Lojaalsusprogrammide eeliseks on võimalus kliendi andmeid koguda, sest kliendid on valmis jagama neid teadmise, et vastutasuks saab mingit hüve või kasu. Mida rohkem ettevõtte omanik teab oma klientidest, seda enam personaalset kasu saab ta ka klientidele pakkuda (Uncles, Dowling, Hammond 2002).

Kui klassikaliselt on kliendikaart konkreetse ettevõtte poolt välja antav sooduskaart, mida saab huviline kasutada olenemata perekondlikust kuuluvusest, soost ja vanusest (v.a teatud juhtudel alaealised lapsed), siis Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt väljastatud Perekaart on suunatud perekondadele, kus on kasvamas neli ja enam last. Alanud on diskussioon Perekaardi võimalikust laiendamisest kolmelapselistele peredele. Perekaart eristub klassikalisest kliendikaardist kaasatud partnerite paljususe poolest ning seda on võimalik kasutada selgelt piiritletud sihtgrupil.

Joonis 2. Perekaardi näidis

Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmesorganisatsioonidesse kuuluvatele peredele on Perekaarte väljastatud alates 12.02.2014 ning mitteliikmetele alates 09.11.2015, seega on esimesed Perekaardid ringluses olnud kolm aastat. Programmi peamiseks eesmärgiks on pakkuda lasterikastele peredele võimalust osa saada erinevatest teenustest ja toodetest soodsamatel tingimustel, vähendades seeläbi pinget pere eelarves, suurendades ligipääsu

kultuuri ja vaba aja veetmise võimalustele ning võimaldades soodsamatel tingimustel erinevaid kaupu tarbida. Vormiliselt on Perekaart magnetkaart, mille esimesele poolele on trükitud pere perekonna nimi/nimed ning Perekaardi tagumisele poolele on trükitud kõigi pereliikmete (vanemad ja lapsed) eesnimed. Perekaart väljastatakse pere esindajale ning kaardile märgitud isikud on vaid õigustatud kaarti kasutama.

Perekaardi taotlemisel eristatakse liikme ja mitteliikme staatust. Liige on Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmesorganisatsiooni kuuluv leibkond, kes täidab organisatsiooni põhikirjalisi eesmärke ning maksab liikmemaksu. Mitteliige on leibkond, kes ei kuulu Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmesorganisatsiooni, kuid kelle peres kasvab vähemalt neli last/noort.

Lisaks liikme ja mitteliikme staatusele eristatakse järgmisi Perekaardi tüüpe:

- esmakaart on perele väljastatav esimene Perekaart
- lisakaart on teisele Pereliikmele (vanuses alates 15 a) väljastatav sama kehtivusajaga samaliigiline Perekaart
- asenduskaart väljastatakse isikule olemasoleva kehtiva Perekaardi asemel, mis on sama kehtivusajaga samaliigiline Perekaart.
- pikendatud kehtivusajaga Perekaart (Pikenduskaart) väljastatakse hiljemalt ühe kuu jooksul enne olemasoleva Perekaardi kehtivusaja lõppu ja ühe kuu jooksul pärast olemasoleva Perekaardi kehtivusaja lõppemist, mille alusel pikendatakse isikule varasemalt esitatud Perekaardi kehtivusaega.

Perekaardi programmiga liitumine on peredele tasuline ning selle maksumus sõltub liikmelisusest ja kaardi tüübist (Tabel 2).

Tabel 2. Perekaardi tasud

Allikas: Perekaardi kodulehekül

	Perekaardi tasu liikmetele	Perekaardi tasu mitteliikmetele
Omadus	Kehtivus 2 aastat	Kehtivus 2 aastat
ESMAKAART	15 EUR	48 EUR
LISAKAART järgmisele pereliikmele	10 EUR	10 EUR
ASENDUSKAART kehtiva kaardi asendus	10 EUR	10 EUR
PIKENDUSKAART kaardi pikendamine	10 EUR	36 EUR

19.03.17 seisuga on Eesti Lasterikaste Perede Liit väljastanud Perekaarte 1250 pere esindajale, neist 90 on mitteliikme kaardid ning 1160 Eesti Lasterikaste Perede Liitu kuuluvad pered.

Lisaks erinevatele pakkumistele, mida programm peredele võimaldab, on organisatsioon loonud ka liikmete haldamise infosüsteemi. See kujutab endast elektroonilist Perekaartide ning perede haldamise keskkonda, milles jäädvustatakse kõik Perekaardi taotlemisel ja elektroonilisel kasutamisel kogutavad andmed Perekaardi kasutaja teavitatud nõusoleku alusel. Liikmete haldamise infosüsteemile on ligipääs igal liikmesorganisatsiooni esindajal oma maakonna perede põhisel. Süsteem võimaldab liikmesorganisatsioonidel andmeid kasutada erinevate tegevuste planeerimisel, kuna see sisaldab infot pereliikmete vanuse, arvu ning omavalitsuse põhisel. Näiteks saab andmeid kasutada koolialguse sündmusete korraldamisel, millega soovitakse õnnitleda kõiki kooliteed alustavaid lapsi.

Perekaardi kasutajad jagunevad piirkonni väga erinevalt (Tabel 3). Nii on näiteks kõige enam Perekaarte väljastatud liikmetele Tallinnas ja Harjumaal, kokku 279 Perekaarti, järgneb Tartumaa 155 ning Pärnumaa 141 kasutajaga, mis teeb liikmesorganisatsiooni kuuluvate perede lõikes 81-98%. Samas on märkimisväärne, et Tallinnas ja Harjumaal elab nelja- ja enamalapselisi peresid kokku 1204, organisatsiooni kuulub neist aga 287 ehk 23,83%. Kõige vähem Perekaarte on liikmesorganisatsiooni kuuluvatele peredele väljastatud Ida-Virumaal, 45 kaarti moodustavad 39% liikmeskonna koguarvust, ning Valgamaa 23 Perekaarti 50% liikmeskonna koguarvust. Positiivsena võib välja tuua Hiiumaa, kus Sotsiaalkindlustusameti andmetel elab kokku 31 nelja- ja enamalapselist peret, kellest 77,41% kuulub ka liikmesorganisatsiooni.

Tabel 3. Nelja ja enama lapsega pered Eestis ning Perekaarti omavate perede jagunemine maakondade põhiselt (v.a. mitteliikme kaardid)

Maakond	4 ja enama lapsega pered Eestis (Sotsiaalkindlustusameti andmetel 2016. a lõpu seisuga)	Eesti Lasterikaste Perede Liitu kuuluvad pered (2016. a lõpu seisuga)	Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmed %	Väljastatud Perekaartide arv Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmetele kokku
Hiiumaa	31	24	77,41	21
Ida-Virumaa	371	113	30,45	45
Jõgevamaa	165	51	30,90	37
Järvamaa	149	53	35,57	48
Läänemaa	92	68	73,91	57
Lääne-Virumaa	219	102	46,57	62
Põlvamaa	156	50	32,05	39
Pärnumaa	314	174	55,41	141
Raplamaa	142	55	38,73	43
Saaremaa	98	51	52,04	41
Tallinn ja Harjumaa	1204	287	23,83	279
Tartumaa	513	157	30,60	155
Valgamaa	195	46	23,58	23
Viljandimaa	212	126	59,43	104
Võrumaa	148	92	62,16	65
KOKKU	4080	1518		1160

Partnerite valikul on organisatsioon lähtunud lasterikka pere igapäevastest vajadustest, organisatsiooni tegevuskogemusest ning partnerite motivatsioonist. 15.03.2017 seisuga on Perekaardi partnereid kokku 297 ning nad pakuvad 412 erinevat soodustust. Partnerite ja soodustuste erinevus tuleneb sellest, et üks ja sama ettevõtte võib pakkuda erinevaid teenuseid/tooteid, näiteks Ajakirjade Kirjastus pakub mitut erinevat ajakirja ning Tartu Linnamuuseum haldab erinevaid Tartus paiknevaid muuseume.

Piirkonniti jagunevad partnerid ning nende poolt pakutavad soodustused väga erinevalt. Nii on näiteks kõige vähem partnereid Jõgevamaal (16 partnerit) ning kõige enam Harjumaal (71 partnerit). Keskmiselt on ühes maakonnas 35 partnerit, pakkudes partneri kohta keskmiselt 1,43 soodustust (Tabel 4). Keskmise soodustuste arv maakonnas on 49, Harjumaal ja Tartumaal on neid kõige enam, vastavalt 98 ja 78 ning kõige vähem, alla keskmise, Jõgevamaal ja Raplumaal.

Tabel 4. Perekaardi partnerid maakondade ja soodustuste põhisel

Maakond	Soodustuste arv	Partnerite arv	Maakond	Soodustuste arv	Partnerite arv
Harjumaa	98	71	Pärnumaa	54	39
Hiiumaa	38	22	Raplamaa	35	25
Ida-Virumaa	46	35	Saaremaa	46	36
Jõgevamaa	28	16	Tartumaa	78	57
Järvamaa	38	24	Valgamaa	39	27
Lääne-Virumaa	46	31	Viljandimaa	60	47
Läänemaa	43	30	Võrumaa	46	32
Põlvamaa	39	27			

Lisaks saab soodustusi jagada erinevate valdkondade põhisel. Nii on kõige enam, ehk 119 pakkumist vaba aja valdkonnas, sellele järgnevad kauplused 188 sooduspakkumisega, sport ja hobid 61 ning erinevad teenused 53 pakkumisega.

Soodustuste suuruste osas paistab silma ajakiri Golf, mis pakub 78% allahindlust. Kaupluste osas on suurimad allahindluse pakkujad ehitusmaterjalide kauplus Baumax (kuni 60%); Kauplustest Silja Sport (40%); veebipood www.on24.ee (kuni 40%). Lisaks pakuvad 30% soodustust kauplused Sõõrikusõbrad, Lens Optika, Silmasalong Silmarõõm, IT Haldus.

Kohvikute ning restoranide keskmine soodustus on 10–30%, lisaboonusena pakutakse kolmes kohvikus lastele tasuta magustoitu. Ööbides Viljandis asuvas hostelis Just Rest, on kõikidele pereliikmetele hommikusöök tasuta. Roosta Puhkekülas ning Reiumaa motellis saavad suvised telkijad hinnaalandust vastavalt 80% ja 50%.

Muuseumidest on eesrindlik Haapsalu ja Läänemaa Muuseumide Sihtasutus, mis pakub kõigis tema haldusalas olevas viies muuseumis (Haapsalu Piiskopilinnus, Iloni Imedemaa, Ants Laikmaa Majamuuseum, Raudtee- ja Sidemuuseum, Haapsalu Raekoda) soodustust 40% ulatuses. Järvemaal tegutsevasse Piimandusmuuseumi saavad aga kõik pered tasuta.

Tasuta treenimisvõimalusi pakuvad Tallinnas asuv Maadlusklubi Korrus 3, Rapla Korvpallikool ning jalgpalliklubid FC Tartu ja FC Ülenurme. Ühtekokku pakub enam kui 30% soodustust 33 spordi- ja huvitegevuse pakkujat, näiteks saab Hiiumaal joosta maratoni 50% soodustusega, seiklusparkide keskmine allahindlus on 40% ning mitmes spordiklubis on võimalik poole soodsamalt treeningutest osa võtta.

Teatrisõbrad saavad pileteid soetada näiteks Vene Teatris 60% soodustusega, Teoteatris ja Kuressaare Linnateatris 50% ning Vanemuise teatris 40% võrra soodsamalt. Tasuta

teatrielamust pakub Viljandis asuv Nukuteater. Õigusosalast nõustamist saab poole soodsamalt õigusbüroos Õigus ja Kord ning MK Autobussidega on võimalik 40% allahindlusega sõita Tallinna ja Rapla bussiliinidega.

Eestis on levinud praktika, et meelelahutus- ja kultuuriasutustes loetakse pereks kahe lapsega kahte täiskasvanut. Samas on erandeid ettevõtete hulgas, kes mõistavad, et sõltumata laste arvust perekonnas, moodustavad nad ühtse pere. Seega on Perekaardi programmi loodud mõiste *Perekaart=Perepilet*, mis tähendab, et sõltumata pereliikmete arvust kehtib Perekaardi partnerite teenuste puhul ühtne perepilet.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Kui tänapäeval peetakse riigi tugevuseks teenuste pakkumise universaalsust, siis kolmandalt sektorilt oodatakse, et kodanikualgatuse vormis lahendatakse ära probleemid, kuhu riigi ja omavalitsuse käed ei ulatu (Järvelill, 2000). Eesti kodanikühenduste võtmeküsimuseks on, kuidas koondada ning kasutada otstarbekalt tegevuseks ressursse ning mil moel olla avatud sihtrühmadele ja liikmetele, kelle heaks tegutsetakse. Vähetähtis pole ka kodanikuühenduste võimekuse ja elujõulisuse küsimus (Kodanikühiskonna ..., 2015: 12).

Eesti Lasterikaste Perede Liit on samuti kodanikühendus ning kui lasterikaste perede temaatikat on peamiselt uuritud perede toimetuleku tasandil (Orumaa, 2013; Raiküla, 2007, 2012; Reinomägi, 2007), ning tehtud on statistiline ülevaade, siis sellist uurimust, mis hõlmaks ühe mittetulundusühenduse poolt pakutava teenuse analüüsi, pole siiani koostatud. Selleks, et organisatsioon saaks toimida võimalikult tõhusalt, arvestades erinevate osapoolte ootusi ja vajadusi, on oluline kaardistada ja analüüsida seniseid kasutuskogemusi. Perekaardi kolmeaastase toimimise jooksul ei ole seda senini tehtud.

Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt väljastatava Perekaardi kasutuskogemusest osapoolte käsitluses. Töös uurin erinevate osapoolte – lasterikaste perede, Perekaardi partnerite ning arendaja – kogemusi. Käesoleva töö praktilise väljundina esitan soovitusel Perekaardi programmi edasiarendamiseks Eesti Lasterikaste Perede Liidule.

Eelnevast lähtuvalt olen püstitanud järgmised uurimisküsimused, millele soovin oma töös vastused anda:

- 1) Millised on perede tarbimispraktikad ja toimetulekustrateegiad?
- 2) Kuidas kirjeldavad kolme aastast Perekaardi kasutuskogemust
  - lasterikkad pered
  - Perekaardi partnerid
  - Perekaardi programmi arendajal
- 3) Millised on ootused ning soovitusel Perekaardi programmile
  - lasterikastel peredel
  - Perekaardi partneritel
  - Perekaardi programmi arendajal

3. METOODIKA JA VALIM

Kuna töö eesmärgiks on saada ülevaade Perekaardi senisest kasutuskogemusest erinevate osapoolte vaatepunktist lähtuvalt, kasutan uurimuses kvalitatiivsest uurimisviisi. Nimetatud uurimisviisi valisin seetõttu, et selle lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine ning selles sisaldub mõte, et tegelikkus on mitmekesine. Samas ei saa tegelikkust ka killustada, vaid selles püütakse uurida objekti võimalikult tervikuna (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara, 2005:152). Laherand (2008: 24) toob välja, et kvalitatiivsed uurimisviisid sobivad uuringutele, kus fookuses on tähendused ja tõlgendused, mida uuringus osalejad annavad. Uurimisprobleemist tulenevalt võimaldab kvalitatiivne uurimisviis omavahel seostada niisugused teemad, mis võtavad kokku analüüsitava teksti kesksed ja uurimisküsimuste seisukohast olulised tähendused (Kalmus, Masso ja Linno 2015).

3.1.Poolstruktureeritud intervjuu

Käesolevas töös valisin andmete kogumise meetodiks poolstruktureeritud intervjuu, kuna soovisin uurimuses rõhutada, et inimene on subjekt, uurimuses tähendusi loov ja aktiivne pool, kes vabas keskkonnas saab seisukohti väljendada ja oma kogemustest rääkida. Nimetatud meetod võimaldab vastuseid vajadusel täpsustada ning struktureeritud küsimusi vaba vestlusvormiga kombineerida. Võrreldes teiste meetoditega on intervjuu paindlikum ja annab võimaluse lähtuvalt olukorrast ja vastaja isikust andmekogumist reguleerida (Hirsjärvi jt, 2005: 192).

Perekaardi programmi arendamise ja täiustamise seisukohalt ei ole primaarseks üldistamist võimaldavad arvulised näitajad, vaid reaalsed lood, situatsioonid ja kogemused, mis on detailirohked ning sisaldavad olulist informatsiooni. Lisaks võimaldab kvalitatiivne sisuanalüüs analüüsida ka n.ö ridade vahele peidetud sõnumeid, uuritava vihjeid, kavatsusi ja eesmärke ning erinevaid tõlgendamisvõimalusi, mis kõik kokku moodustavad tervikliku mustri (Lepik jt, 2017).

Hirsjärvi jt (2005: 192–193) kohaselt eelistatakse intervjuud ka vähe uuritud valdkondade ning tundlike teemade käsitlemisel ka siis, kui uuringu käigus on oodata palju erinevaid vastuseid ja tulemusi soovitakse asetada laiemasse konteksti. Uurimuslikud intervjuud jagatakse kolme rühma: ankeetintervjuu, teemaintervjuu ning avatud intervjuu. Teemaintervjuu on ankeet- ja avatud intervjuu n.ö vahele jääv vorm (Hirsjärvi jt, 2005: 165-

196). Käesoleva töös on valikuks teemaintervjuu, kus on formuleeritud intervjuu alateemad, ent küsimuste järjestus ei ole primaarne.

3.2. Valim

Käesoleva magistrیتöö valimi moodustamisel lähtusin Perekaardi toimimise kolmest osapooldest, kelleks on:

- 1) arendaja ehk Eesti Lasterikaste Perede Liidus töötav Perekaardi arendus- ja kommunikatsioonijuht;
- 2) Perekaarti kasutavad lasterikkad pered;
- 3) soodustusi pakkuvad Perekaardi partnerid.

Lasterikaste perede valimi moodustasin Viljandi maakonnas elavate lasterikaste perede hulgast, kes kasutavad Perekaarti. Valimi koostamisel palusin abi oma pere kõige nooremalt tütrelt, 7aastaselt Gelliilt. Esmalt nimetas Gelli kuus numbrit vahemikus 1–162, mille järgi selekteerisin Perekaardi andmebaasis olevad pered valimisse. Kuna minu töö aineistik põhineb lasterikastel peredel, siis lapse abi kasutamine juhuvalimi moodustamiseks on minu arvates sobiv.

Juhuvalimi moodustasid pered, kus on kasvamas neli kuni viis last, kelle keskmine vanus oli 11,5 aastat. Neist enamikus olid leibkonna liikmeteks mõlemad vanemad ning ühes peres kasvatas lapsi üksikema. Pooled pered elasid linnas, neist üks eramajas ning kaks korteris, maal elavad pered omasid kõik eramaja. Üks pere elas lähimast keskusest 15 km kaugusel, teised kuni 10 km kaugusel. Kõik väljavalitud pered andsid nõusoleku intervjuus osalemiseks (Tabel 5).

Tabel 5. Uurimuses osalenud perede ülevaade

Tähis	Täiskasvanud pereliikmed	Lapsed	Elukoht (maal, linnas)
Pere 1	üksikema	5 last vanuses 14–24 aastat	elavad maal, lähim bussipeatus 4 km kaugusel kuhu käib buss kaks korda nädalas.
Pere 2	isa, ema	4 last vanuses 7 kuud–12 aastat	elavad linnas
Pere 3	isa, ema	4 last vanuses 7–20 aastat	elavad linnas
Pere 4	isa, ema	5 last vanuses 2–15 aastat	elavad linnas
Pere 5	isa, ema	4 last vanuses 5–16 aastat	elavad maal, lähimast keskusest kuni 10 km
Pere 6	isa, ema	4 last vanuses 7–13 aastat	elavad maal, lähim asula 10 km

Partnerite valimi moodustamisel arvestasin nende kaetust erinevate valdkondadega: sport, muuseum, majutus, teater ja kino, teenused, toidlustus. Sarnaselt Perekaarti kasutavate lasterikaste perede värbamisega, palusin ka siin oma tütre Gelli abi. Esmalt nimetas Gelli viis numbrit vahemikus 1–60. Nimetatud numbrit järgi selekteerisin Perekaardi andmebaasis olevad ning Viljandi maakonnas tegutsevad partnerid valimisse. Välja valitud partneritest oli keeldumist ühel juhul ning selle põhjuseks toodi ajapuudust.

Tabel 6. Valimi kirjeldus: partnerid.

Tähis	Tegevusvaldkond
Partner 1	mängukeskus lastele
Partner 2	majutusasutus
Partner 3	jae-ettevõtte, kes tegutseb e-kaubanduses
Partner 4	teater
Partner 5	spordi- ja vabaaja sisustamisega tegelev asutus

3.3. Eetilisus

Käesoleva töö autorina olen eetiliste probleemide käsitlemisel lähtunud Lepiku jt (2014) poolt välja toodud põhimõtetest uurimuste läbiviimisel, mille kohaselt informeerisin intervjueeritavaid enne intervjuerimist uuringu eesmärgist. Uuringus omistasin osalejatele koodid, millega tagasin uurimuses osalevatele peredele anonüümsuse. Lisaks allkirjastasid uurimistöös osalenud pered enne intervjuu toimumist nõusolekuvormi, millega andsid nõusoleku nende poolt avaldatud informatsiooni kasutamiseks uurimustöö eesmärgil. Perekaardi partnerite nõusolekul kehtib nende anonüümsus osaliselt, avaldatud ei ole küll nende nimed, vaid tegevusvaldkonnad, mis teatud juhtudel võimaldab partneri äratundmist.

Pean oluliseks lisada, et töötan Eesti Lasterikaste Perede Liidus, olen Perekaardi programmi üks maaletoojatest ning kaudselt selle toimimisega seotud ka käesoleva uurimustöö koostamise momendil. Lisaks olen nelja lapse ema ning Perekaardi aktiivne kasutaja. Sellest lähtuvalt püüdsin nii intervjuude läbiviimisel kui ka andmete analüüsimise etapis arvestada nii isiklike hoiakute ja eelarvamuste kui ka sellest lähtuvalt võimaliku intervjueeritavate mõjutamise ja suunamisega. Tulenevalt oma kolmikpositsioonist tegin kõik selleks, et säilitada minu kui uurija neutraalsus uuritava suhtes.

Tuginedes Lepiku jt (2014) seisukohtadele oli intervjuudes osalejatele osalemine vabatahtlik. Lisaks oli intervjuueeritaval õigus mitte osaleda või mitte vastata teatud küsimustele või katkestada intervjuu hetkel, kui ta selleks vajadust tundis.

3.4.Uurimuse käik

Intervjuueeritavatega leppisin e-kirja või telefoni teel kokku sobivaima aja intervjuueerimiseks. Intervjuud Perekaardi programmi arendaja ning peredega toimusid Eesti Lasterikaste Perede Liidu kontoris, enamiku partnerite intervjuudest nende töökeskkonnas ning ühel juhul liidu kontoris. Intervjuud viisin läbi aprillis 2017.

Intervjuud toimusid silmast-silma vestluse vormis, mille käigus tutvustasin ja andsin ülevaate planeeritavast, rääkisin konfidentsiaalsusest ning selle tagamisest käesoleva töö kontekstis. Lisaks selgitasin intervjuu käiku ning küsisin luba helisalvestamiseks. Seejärel andis osapool nõusoleku andmete kasutamiseks, mille ta fikseeris ka kirjalikult. Intervjuu pikkus oli keskmiselt 70–100 minutit. Kõik intervjuud salvestasin helisalvestiga ning salvestused transkribeerisin Microsoft Wordi programmis, mille järgselt teostasin andmeanalüüsi.

3.5.Analüüsimeetod

Käesolevas töös kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit, mis võimaldab keskenduda teksti peamistele tähendustele, võttes arvesse ka ridade vahele peidetud sõnumeid ehk kodeerida teksti lähtuvalt autori vihjetest, kavatsustest ja eesmärkidest. Analüüsi käigus püüdsin ülevaate saada uuritavast tekstist kui tervikust ning näha intervjuueeritava mõttekäigu terviklikkust. Samas ei ole kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks uuritavat teksti analüüsiühikute kaupa kodeerimine ega koodide esinemissageduste määramine. Koode ja kategooriaid on võimalik analüüsi käigus juurde lisada ning analüüsiühik võib vajadusel ka muutuda (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Käesolevas töös on sarnased tekstiosad koondatud vastavate kategooriate alla, mis tulenevad konkreetsetest andmetest. Lähtuvalt Laherandi (2008: 291) poolt välja toodust, algas käesolevas töös andmete analüüs sellest, et lugesin intervjuude transkriptsioonid korduvalt läbi, seejärel tegin teemakodeerimist, mille järgselt markeerisin olulised sõnad, mis väljendasid tähtsamaid mõtteid. Seejärel tegin uurijana märkmeid ning analüüsisin intervjuueeritavate mõtteid ja arusaamu.

3.6. Uurija refleksioon

Käesoleva töö uurijana tunnetasin eelnevalt, et minu kõige suuremaks väljakutseks saab olema toimetulek kolmikrolliga – uurija, Lasterikaste Perede Liidu liikme ning Perekaardi kasutajana. Kuna tegemist oli kvalitatiivse uurimisviisiga, pidin arvestama enda võimaliku mõjuga andmete kogumisele ja nende tõlgendamisele. Pärast esimest intervjuud tajusin, et eelarvamus kolmikrolliga toimetulekust on minu enda kujutlus ning tegelikult ei takista see uurimuse protsessi.

Uurimisprotsess sujus üldjoontes hästi ning kontakti intervjuueeritavatega saavutasin probleemideta. Erinevad osapooled olid aktiivsed ning usaldasid mind. Muuhulgas rääkisid perede esindajad tundlikel ja isiklikel teemadel, mida võis toetada minu varasem kogemus peredega töötamisel. Vaid ühe pere esindajaga tajusin nõrgemat sidet, milles näen seost pere keerulise sotsiaalmajandusliku toimetulekuga. Mõnevõrra uudse olukorra tekitasid minu jaoks intervjuud partneritega, kuna varasemalt puudus sellekohane kogemus, kuid lõppkokkuvõttes sujusid need konstruktiivses ja informatiivses õhkkonnas.

4. TULEMUSED

Järgnevalt analüüsin intervjuude käigus kogutud empiirilisi tulemusi. Selleks olen liigendanud peatüki alapeatükkideks, milleks on Perekaarti kasutavad lasterikkad pered ning Perekaardi partnerid ja arendaja. Alapeatükid on omakorda jaotatud temaatilises analüüsis saadud tulemuste põhiselt. Analüüsis kasutan tekstikatkendeid intervjuudest, tsiteerimisel ebavajalikud tekstilõigud olen märgistanud /.../. Intervjueeritavate anonüümsuse tagamiseks kasutan märke Pere 1 (P1), Pere 2 (P2), Partner 1 (PA1), Partner 2 (PA2), Arendaja.

4.1. Perekaarti kasutavad lasterikkad pered

4.1.1. Perede tarbimispraktikad ja toimetulekustrateegiad

Lapse heaolu ohustav eeltingimus on kasvamine suurperes, kuna see sihtgrupp on majandusliku toimetuleku poolest üks haavatavamaid. Käesolevas uurimuses osalenud suurperede vanemad rääkisid, et üldjoones saab pere oma igapäevaste kohustustega hakkama, kuid selleks ollakse ka väga kokkuhoidlikud, kasvatakse maal ise puu- ja köögivilju, käiakse metsas marju ja seeni korjamas ning tehakse talveks hoidiseid sisse. Toodi ka välja, kuidas on oma pere jaoks avastatud Läti kaubanduse, kuna sealt saab näiteks lastele vajalikke riideid ja jalanõusid hoopis soodsamalt kui Eestis osta. Ta väitis: „*Me käime Valmieras ja samad riided on seal näiteks 10-15 eurot soodsamad.*“ (P1)

Perede esindajad tõid välja ka toidukulud, öeldes, et just need on ühed suurimad kulud pere eelarvest. Võrdlusena tõi üks osaleja näite, kuidas tema töökohal on riiklikult päevaseks toiduhinnaks kehtestatud 6 eurot inimese kohta. Seega nende 6-liikmelise pere toidukorvi maksumus peaks siis olema 1080 eurot kuus. Intervjueeritava hinnangul ei saa nende pere aga kunagi nii kallist toidukorvi lubada, isegi poole väiksemas mahus on see tema arvates suurperele kallis. Toidukaupade ostmisel jälgitakse lisaks erinevate kaupluste sooduspakkumisi, võrreldakse hindasid ning sellest lähtuvalt tehakse vajalikud sisseostud.

Meie käime näiteks Maximas süüa ostmas. Ja siis vaatan reklaamlehti internetis ja kui kuskil on midagi soodsamat, siis selle järgi otsustan, millisesse poodi lähen. (P2)

Intervjuudest selgus lisaks, et lasterikaste perede toimetulekut iseloomustab vanemate pidev oma vajadustest loobumine: näitena tõi üks pereema välja, et ta pole juba aastaid saanud

endale poest midagi osta, sest laste vajadused on tema jaoks tähtsamad ning samas niivõrd suured. Need vajadused ei pruugi olla seotud kaasaegsete tehnikasaavutustega (laps vajab uut telefoni või arvutit „uue“ pärast), vaid selle peamiseks põhjuseks võivad olla hoopis laste kasvamine ning suurenevad koolituskulud. Vanemad õpivad ka oma vajadusi tagaplaanile jätma või siis olema leidlikud vajaduste rahuldamiseks alternatiivsete teede otsimisel kogu perele.

No kui me vaatame neid asju, mis me laste puhul oleme edasi lükanud, näiteks huvitegevuse osas. Oleme püüdnud leida alternatiive, et me näiteks ei käi Pärnu veekeskuses, vaid käime Abjas ja hinna vahe on kahekordne. (P6)

Näiteks ma lükkan pidevalt edasi mingite spordipoodide oste. Seal on tegelikult kvaliteeti, aga samas on see midagi, ilma milleta me saame hakkama. Ja mu lastel ei ole viimasepeal asju. Mul üks tüdruk sõidab juba mitmendat aastat, ma ei tea, mis rattaga ja jälle lükkame edasi. /.../ Aga tegelikult saab ka nii hakkama. (P3)

Majanduslikult aitab osalejate sõnutsi toime tulla ka see, kui vältida kodust väljas söömist, mis on võrreldes kodus valmistatud toidust kallim. Ühe pereema hinnangul käis ta koos abikaasaga kohvikus kümme aastat tagasi ning üks vastaja sedastas, et ta võtab lastega reisisid alati võileivad või kodus tehtud pirukad kaasa.

Aga tegelikult ei kipu perega väljas sööma, näiteks Hesburgeris võtad kõige lihtsama toidu – ja perega on juba 30-40 eurot läinud! Samas kodus teed sellega mitu päeva süüa ja kusjuures kvaliteetset süüa. (P6)

Kui enamusele oli väljas söömine kulukas siis üks pereema siiski tunnistas, et nad on oma kodus arendanud välja reedeste pitsaõhtute traditsiooni: reedeti tellivad nad pitsakohvikust pitsad, mida siis kogu perega kodus söövad. Vanemad kirjeldasid teisigi traditsioone, mis on majanduslikult säästlikud, kuid pere väärtust hoidvad. Näiteks käiakse koos ujulas, võetakse ette suviseid perereise, matkamisi looduses ning tähtpäevade ja sünnipäevade tähistamisi.

Meil on traditsioon käia kord aastas suvel kogu perega Eestis reisimas. Paneme enne vanima tütreaga teekonna paika ja siis pere ümarlaual otsustame täpsed kohad, mida me külastame. (P1)

Lisaks rääkisid osalejad ka Lasterikaste Perede Liidu poolt organiseeritud koolitustest ja väljasõidudest. Perede hinnangul ei oleks nad muidu selliseid väljasõite oma perega ette võtnud, kui aga keegi koostab programmi, saadab meeldiva kutse ning pakutav hind on soodne, siis osaletakse heameelega.

Minu arust on see väga suur väärtus, kui lasterikaste ühing pakub mingeid soodsamaid väljasõite. Nagu see viimati oli Tallinnas Energia Avastuskeskus. Ise sageli selliseid asju ette ei võta. (P6)

Olulise väärtusena toodi välja ka Eesti Lasterikaste Perede Liidu piirkondliku ühingu poolt jagatav tasuta riideabi. Intervjueeritavatest poolte hinnangul külastavad nad sageli ühingu ruume ning lastele vajalikke riideid otsivaid eelkõige sealt ja alles seejärel poest.

Ühingus käin mina muidugi riideid ka otsimas, sest tegelikult mina ei jõua kõigile viiele lapsele neid jopesid ka osta. Jalanõud niigi ostan poest ja sokke, ja tegelikult nende peale läheb juba meeletu raha. Minu 15-aastane ikka paneb veel neid riideid selga, mida ma sealt ühingust otsin. (P4)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi uurimuses osalenud lasterikkad pered on pidanud järjekindlalt kalkuleerima pere toidukorvi maksumust, loobunud või piiranud ühiseid kohvikukülastusi, kultuuri- ja vabaajasündmusi, peavad nad ennast sotsiaalmajanduslikult toimetulevateks. Seda toetab ühelt poolt perede optimism ja positiivne ellusuhtumine, aga ka leidlikkus alternatiivsete võimaluste otsimisel, vähenõudlikkus ning Lasterikaste Perede Liidu poolt pakutavate võimaluste kasutamisel, millest üks on Perekaardi programm.

4.1.2. Perekaardi kasutuskogemus

Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt loodud Perekaardi programmiga oli enamik intervjueeritavatest liitunud rohkem kui kaks aastat tagasi, ühe pereema sõnul tellisid nad Perekaardi kohe pärast noorima lapse sünni pool aastat tagasi, ehk siis on nad intervjueeritavatest kõige värskemad Perekaardi kasutajad. Intervjueeritavate üldine hinnang Perekaardi programmile on positiivne, hinnati selle vajalikkust ning reaalselt kasu oma perele. Toodi välja, et nüüd külastatakse sagedamini mõnda huvipakkuvat kohta just tänu Perekaardile.

Ma arvan küll, et seda Perekaarti on ikka vaja. Et see, kes ikka ise vaeva näeb ja tahab kasutada, see siis võidab ka sellest. (P5)

Kui ma olen vaadanud neid soodustuste nimekirjasid, siis ma mõtlen, et me läheme kuskile suurema tõenäosusega, kui meil see Perekaart olemas on. (P6)

Perekaardi kasutuskogemusest rääkides pidasid just pereemad oluliseks, et kaardi kasutajad teadvustaksid rohkem selle võimalusi. Oluliseks peeti ka enda aktiivsust ja pakutavate võimalustega kursis olemist. Üks intervjueeritav sedastas, et hoolimata sellest, kas ühes või

teises kohas Perekaart kehtib, näitab ta kaarti ning küsib igaks juhuks soodustust. Nõnda ongi ta saanud soodsamat hinda ka seal, kus tegelikult Perekaart ei kehti.

Ma olen poodides kaarti kasutanud ja siis ka auto ülevaatusel. /.../ siis ma olen seda kaarti ka teistes autoteenindustes näidanud ja nad on sellega täitsa nõus, kuigi nad ei ole selle Perekaardi partnerid, nad annavad ikkagi soodustust. Jah ma olen selle kaardi letti löönud teadmata, kas see kehtib seal. Ja mulle on vastu tulnud siinamaale. (P1)

Intervjueeritavatest enamuse hinnangul loob Perekaardi kasutamine lisaväärtust kogu perele, osade arvates võivad sellest kõige enam aga ikkagi lapsed. Näiteks on nad kaarti kasutanud lasteaias ja koolis olukordades, mille käigus tuleb lapsevanematel osta oma lapsele ühiskülastuseks teatripilet. Perekaardiga on olnud võimalik soetada pilet soodsamatel tingimustel.

Lapsed ongi kõige rohkem kasu saanud, kotte ja jalanõusid ja asju. Teatris ma polegi mehega käinud ja ma polegi üldse liikunud praegu.. /..../ Kolm last käivad koolis ja üks lasteaias ja siis ma olen andnud õpetajale Perekaardi numbri ja siis ekstra öelnud õpetajale, et meil on selline võimalus. (P4)

Kuigi üldjoontes on Perekaardi kasutamine toonud peredele positiivseid kogemusi, seondub sellega ka negatiivset. Näiteks leiti, et seda kaarti saab hõlpsasti kuritarvitada, sest kaardi omanikku kontrollitakse partnerite poolt harva.

Minu arust saab seda kaarti suhteliselt lihtsalt ära kasutada. Sageli need klienditeenindajad ei küsigi lisadokumente, et ma võin ju ükskõik kelle kaardi esitada, no näiteks, kui ma leian selle kuskilt. (P5)

Nördimust tekitavad olukorrad, kus külastades mõnda huvipakkuvat kohta selgub, et selle klienditeenindajad pole kursis Perekaardi programmi koostööst. Nii on tulnud peredel selgitada ja põhjendada soodustuse saamist, mis on teatud juhtudel ebamugav ja piinlikkust tekitav.

Intervjueeritavate hinnangul on arusaamatu ka Eestis valitsev perepileti süsteem, mille kohaselt võimaldab see näiteks sissepääsu veekeskusesse või muuseumisse kahele täiskasvanule ja kahele lapsele. Pereemade hinnangul tuleks aga perekonnana käsitleda kõiki liikmeid, hoolimata sellest, kas seal on kaks, kolm või seitse last. Näiteks Pere 1 esindaja rääkis: „Sellest mina ikkagi ei saa aru, kuidas pere on ikka kaks täiskasvanut ja kaks last. No pere on ikka pere. Minu arust on see Eestis suur probleem“. Samas on Eesti Lasterikaste

Perede Liit teadlik nimetatud perepileti kitsaskohtadest ning sellest lähtuvalt loonud soodustuse Perepilet = Perekaart, mis teisisõnu tähendabki, et hoolimata pereliikmete arvust saavad perepileti hinnaga Perekaari soodustust kasutada kõik Perekaardile märgitud inimesed.

Intervjueeritavate hinnangul kasutaksid nad Perekaarti rohkemgi, kui vaid aega oleks. Osade arvates on pere igapäevaelu kiire ja tempokas, sest laste pidev transportimine kodu, kooli ja huvikooli marsruudil, vanemate töökohustused ning õhtused toimetused kodus nõuavad oma osa. Seetõttu napib neil ka aega erinevate vabaajakohtade külastamiseks. Tuleb ette ka juhtumeid, kus Perekaardi kasutamine ununeb.

Samas lapsed käivad ju viis korda nädalas trennis, siis üks mängib kitarril, teine joonistab, üks käib noorkotkastest ja vahel on nädalavahetusel mingid võistlused.(P6)

Kuigi Perekaardi kasutamisega on kaasnenud ka negatiivseid kogemusi (klienditeenindaja informeerimatus Perekaardi programmiga seotusest), on üldine hinnang programmile intervjueeritavate poolt hea, selle vajalikkust ja võimalikku kasu oma perele mõistetakse ning sõltuvalt pere elutempost ja materiaaletest võimalustest ka kasutatakse. Järgnevas alapeatükis annan ülevaate kohtadest, kus pered on Perekaarti kasutanud ning millised on seejuures nende kasutuskogemused.

4.1.3. Perekaardi kasutuskohad - pere kogemused

Intervjueeritavate hinnangul on nad Perekaarti kasutanud erinevates kohtades. Kauplustest mainiti enam Viljandi linnas asuvat spordipoodi Popsport ning kauplust Sokisahtel, millest esimeses on pered soetanud lastele vajalikku spordivarustust, koolikotte ning lihtsamaid treeningvahendeid ning teisest sokke ja sukkpükse. Ühe pereema hinnangul oli tema lemmikkaupluseks Pisipere, mille kaubavalik on eelkõige suunatud väikelastele.

Popsportist oleme ostnud sokke, hüppepalli, jalanõusid ja sportimise vahendeid, ja vist koolikotte ka ostnud. Pisiperes ma olen ostnud kindaid ja mütse ja seal oli ka vist 15% soodustus.(P1)

Kuigi intervjueeritavate arvates on Eestis ehitusmaterjalid liialt kallid ning soodsam on neid osta naaberriigist Lätist, pidasid vastajad ehitusmaterjalide kaupluse Espaki poolt pakutavat allahindlust oma perele oluliseks. Nii on näiteks intervjueeritavad teinud Perekaardi pakkumisest lähtuvalt sisseostud just sellest kauplusest.

Rääkides intervjueeritavatega erinevatest vaba aja veetmise võimalustest, tõi enamused esile veega seotud tegevusi, populaarsemateks sihtkohtadeks osutusid Pärnus asuv Tervise Paradiisi veekeskus ning Abja Spordi- ja Tervisekeskus. Nimetatud kohtade eelistamisel olid määravaks nii asukoht kui ka partneri poolt pakutav soodustus.

Pärnus Tervise Paradiisis oleme korduvalt käinud, no vahel oleme mõelnud küll, et läheks kuskile mujale, aga samas seal on nii suur soodustus, et siis oleme otsustanud ikka sinna minna. See on meil üks lemmikkohtasid ja kui ma mõtlen, et kui tihti me seal käime, siis ikka peaaegu igal koolivaheajal, või siis tuleb isegi kord kahe kuu jooksul. (P3)

Peaaegu kõik pered olid Perekaarti kasutanud piletite soetamisel Ugala teatrisse. Kogemused ja vajadused olid siinjuures erinevad: soodsam lasteaia või kooli ühiskülastuse pilet lapsele, vanemate teatrikülastus, mille eesmärgiks oli leida vaheldust argipäeva rutiinist või siis kogu pere ühiskülastus. Siinjuures kerkis esile probleem, et kui piletid soetati interneti vahendusel, siis ei olnud võimalik soodustust kasutada.

Aastaajast lähtuvalt on Perekaardi kasutus intervjueeritavate hinnangul intensiivsem suvel ning mõnevõrra väiksem talveperioodil. Seda tingib vanemate puhkuseperiood, laste koolivaheaeg, aga ka soojemad ilmastikuolud. Levinud on ühise perepuhkuse planeerimine, mille käigus reisivad mõnda kaunisse Eestimaa piirkonda, külastatakse linnuseid ja looduslikke matkaradasid, samuti sihtkohale omapäraseid vaatamisväärsusi (muuseumid, teemaparke).

Intervjueeritavate hinnangul vaatavad nad puhkuse planeerimisel Perekaardi pakumisi ning osa peresid planeerivad oma puhkust just Perekaardi soodustustest lähtuvalt. Üks pereema rääkis, et nemad lähtuvad puhkuse planeerimisel eelkõige oma pere vajadustest ja soovidest ning alles siis vaatavad, kas need kohad ühtivad Perekaardi poolt pakutavaga.

Hiiumaal käisime eelmisel suvel perega tiirutamas. Me ei olnud eelnevalt välja vaadanud, et kus mis täpselt kehtib, pigem lähtusime sellest, kuhu me ise tahame minna, et sellised traditsioonilised vaatamisväärsused, mis seal on, et alates näiteks Kõpu tuletornist. Ja siis oli tore üllatus, et seal oli see hästi teada tuntud see kaart. Ja Hiiumaal kehtis paljudes kohtades see kaart, et muuseumides ja tuletornides. (P3)

Eraldi väärub märkimist ühe ema kogemus möödunud suvest, kus perega osaleti Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt korraldataval Suveselfi mängus. Mängu käigus oodati

peredelt fotosid kohtadest, kus pere on Perekaarti kasutanud. Sellest ajendatuna külastasid nad sihtkohtasid, mis muidu polnud plaanis.

Ja siis suvel kasutasime ka seda kaarti päris palju. Ja siis, kui see Suveselfi konkurss oli, siis mõned kohad said ekstra külastatud. Suveselfi mängu ajal me käisime Tartus, Jõgevamaal ja Viljandimaal teatud kohtades ja siis me tegime neid pilte. Seda on küll olnud, et vaatan, et Perekaardiga saab seal soodustust, et no käime siis seal kohas ka juba ära, näiteks läheme mõnda muuseumisse. (P5)

Kokkuvõttes võib öelda, et intervjueeritavad on külastanud erinevaid Perekaardi partnereid ning seeläbi loonud lisaväärtust oma perele. Enam on kaart leidnud rakendust suveperioodidel ning vähem talveperioodil. Järgnevalt analüüsin aga perede info saamise kogemust seoses Perekaardi programmiga.

4.1.4. Perekaardi-kohase informatsiooni kättesaadavus

Intervjueeritavate hinnangul saavad nad Perekaardi soodustustest ja pakkumistest informatsiooni peamiselt Perekaardi kodulehekülje kaudu, kus on võimalik infot otsida märksõna-, valdkonna- või piirkonnapõhiselt. Lisaks jälgitakse Facebooki postitusi ning meilile tulevaid uudiskirju. Perekaardist on esmakordselt teada saadud ka kohalikust ühingust.

Viljandi ühingust sain infot ja seal pakuti, et võiksin teha endale Perekaardi. / ..../. Ma olen vaadanud peamiselt seda lehekülge perekaart.ee ja seal on kirjas, kus seda saab kasutada. (P2)

Oli neid, kes tunnistasid, et alati ei jõua nad internetis pakutavat informatsiooni jälgida. Kuna intervjueeritavates peredes oli kasvamas vähemalt neli last, siis nende õppimise ja huvitegevusega kaasneb üksjagu informatsiooni, samuti perekondlikud ja suguvõsast tulenev info ning teatud juhtudel ollakse uudiste küllusest ka väsinud. Samas arvati, et Perekaardi kodulehekülge tuleks rohkem vaadata, sest uusi pakkumisi ja partnereid tuleb pidevalt juurde.

Jah aga minu puhul on see, et mul oleks kogu aeg meeles vaadata neid soodustusi ja pakkumisi. /.../ Aga vahest me nagu ka väsime nendest asjade korraldamisest. Ja siis oledki väsinud ja istud sinna diivanile maha. (P3)

Kuigi intervjueeritavatel oli kodus interneti kasutamise võimalus olemas, oldi seisukohal, et maapiirkondades ei pruugi selle kättesaadavus olla kõikidele suurperedele tagatud. Siinjuures

pakkusid intervjuueeritavad erinevaid võimalusi, kuidas Eesti Lasterikaste Perede Liit saaks suurendada perede teadlikkust Perekaardi programmi kohta. Näiteks arvas enamik vastanutest, et koostööd tuleks teha kohaliku omavalitsuse sotsiaal- või lastekaitsetöötajaga. Lisaks vallaametnike informeerimisele peeti oluliseks infovoldiku koostamist, mida saab siis hõlpsasti peredele jagada.

Need pered, kellel internetti ei ole, et ehk nemad saaksid siis infot kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja kaudu. Nende üks ülesanne on ju perede nõustamine ja info jagamine. Võib-olla võiks tehtud olla väikene infovoldik, et mitte panna seda info andmise sõnastamise ülesannet sotsiaaltöötajale /.../ Et see peaks olema siis võimalikult mugavaks neile tehtud, et siis seda suurem on siis ka tõenäosus, et sotsiaaltöötajad siis ka edastavad seda infot, kui neil endal väga suurt sõnastamise ja uurimise ülesannet ei teki. (P3)

Täiendavalt toodi välja, et infovoldikut saab levitada piirkondlikus lasterikaste perede ühingu ruumides, kust siis huvitatud pere saab selle koju kaasa võtta. Infovoldiku koostamist peeti oluliseks ka nende perede puhul, kes juba kasutavad Perekaarti. Näiteks arvasid just pereemad, et nad paneksid selle külmkapi külge, kuhu on juba praegugi magnetiga sätitud perele olulised meespead.

Ma olen küll suur arvutikasutaja, aga teisipidi mulle meeldib, kui on mingi väikene väljatrükitud materjal. Võib-olla paneks isegi külmkapi külge. Näiteks A4 formaadis, siis on ta rohkem silme ees. Sest ma kogu aeg ka seda nutitelefoni ei kasuta. Issand, või mingi äpp või, kui minna veelgi kaasaegsemaks! (P3)

Maal elav üksikema rääkis sellest, et maapiirkonnas on peredele oluliseks info saamise ja jagamise kohaks kohalik kauplus, kus on lisaks olemas postipunkt. Tema arvates oleks see hea võimalus ka Perekaardi info levitamiseks: „Maakauplustes võiks ka Perekaardi info olla, sest maakauplustes on ju postipunktid ja kauplus on peamine kogunemise paik maal. Lisaks on info levitamise heaks võimaluseks ka mängu- ja perekeskused, kuhu kogunevad vanemad koos lastega ning kus sageli on olemas ka infostendid trükiste ja voldikute jagamiseks.

Koht, kus Viljandis pered käivad, on Päikesekillu Perekeskuses, seal saaks infot levitada. Seal on igasuguseid infokirju, et sinna võiks Perekaardi info sättida. Seal on stend ka olemas. (P1)

Pered jagavad omavahel infot erinevate kohtade külastuskogemuse osas, näiteks sõbrannaga, kes on samuti suurpere liige ning sagedaselt Perekaardi kasutaja. Info kättesaadavuse osas peeti

oluliseks klienditeenindajate informeeritust kokkulepitud soodustusest, Perekaardi kleebise nähtaval olemist partneri juures, näiteks sissepääsu ukse, vaateaknal või kassaaparaadi juures.

4.1.5. Ootused Perekaardi programmile ja selle arendusele

Intervjueeritavate ootused Perekaardi programmile on mitmetahulised, ühelt poolt lähtuvad need elementaarsetest vajadustest, nagu vajadus toidu ja kehakatte järele, teisalt peavad silmas elukvaliteeti toetavaid vabaajategevusi. Selgus ka, et mõne pere ootused Perekaardile on niivõrd suured, et on seotud suurpere unistuste täitmisega.

4.1.5.1. Igapäevavajadused

Nagu eelnevalt mainitud, on lasterikka pere üheks suurimaks igapäevaseks kuluartikliks toit. Intervjueeritavate hinnangul oleks neile suureks abiks, kui Perekaardi programmiga liituks mõni toidukaupluste kett.

Ma mõtlen, et kui toidupoes saaks võimaluse. Viimasel ajal tundub see Coop ehk vana Konsum hästi uuendusmeelne. Ja toidukaubad on ikka suur artikkel suure pere eelarvest. See võiks tegelikult huvi pakkuda toidupoele, et nad küll annavad soodustust perele, aga ma kindlasti käiksin siis seal toidupoes, kus ma saaksin seda kaarti kasutada. P3)

Lisaks toidukaupluste olulisusele tõid intervjueeritavad esile ka autokütuse kallidust. Sõltuvalt pere elukohast, moodustavad läbitavad kilomeetrid erineva summa pere eelarvest. Perede liikumisvajadus on aga peamiselt seotud vanemate töökoha, kooli ja lasteaia asukohaga ning nende kaugusega elukohast; laste huvitegevuse ning kaubandusega (nt. toidukaupluse kaugus) seotud transpordikuluga. Sellest johtuvalt tegid kõik intervjueeritavad ettepaneku, et programmi partneriks võiks olla mõni kütusefirma.

Kolmandana toodi välja kodumasinate soetamisega kaasnevad kulused. Näiteks on ootamatult katki mineva pesumasina, elektripliidi või muu köögitehnika asendamine uuega niivõrd kulukas, et enamasti tuleb perel selleks laenu võtta. Pakuti välja, et elektroonika-partner võiks teha suuremale kogusele pesumasinatele või elektripliididele pakkumise, mida siis soovijad saaksid endale soodsamalt lubada.

4.1.5.2. Teenused ja koolitused

Lisaks tavapärasele protsentsoodustusele kaupade ja teenuste puhul räägiti ka koolituste ja kursuste olulisusest. Intervjueeritavate arvamus kohaselt on lastel piisavalt võimalusi huvitegevusega tegelemiseks, kuid täiskasvanute täiendkoolitusi, mis oleksid taskukohaste hindadega, pakutakse piiratud mahuks. Kursuste kasutegurina nähti võimalust nii oma toodangu müümiseks (käsitöö) kui ka enesearenguks (keeleõpe), mis kokkuvõttes parandaks pere sotsiaalmajanduslikku toimetulekut.

Kursused võiksid küll olla Perekaardi sõpradeks, kus sa saaksid ennast täiendada. Näiteks käsitööd õppida, et sa saaksid oma toodangut müüa. Või siis lasterikaste kaudu kuidagi realiseerida midagi, mina oleksin küll nõus osalema suuremates töötubades. (P4)

Intervjueeritava hinnangul on lasterikastes peredes erinevaid suhtetasandeid, valdavalt on need positiivsed ja üksteist toetavad. Arvestades aga pereliikmete arvukust, elutempo kiirust ning piiratud eelarvet, tuleb ette ka keerulisi situatsioone, millega toimetulemiseks võivad vanematel puududa piisavad oskused. Olgu murekohaks vanemate omavahelised paarisuhte küsimused või laste kasvatamise ja arenguga kaasnevad väljakutsed, on oluline, et pere ei jääks oma murega üksi. Siit tõstatubki ootus Perekaardi programmile, et see keskenduks lisaks materiaalsele toimetulekule ka lapsevanematele ning paarisuhte toetamisele.

Väga hea oleks, kui pere keeruliste olukordade puhul saaks psühholoogi poole pöörduda, kes aitaks pere nõustamisele kaasa./.../ Perenõustamine oleks suur asi ka kärgperede puhul. Mina näiteks kunagi väga vajasin abi. (P1)

Intervjuude tulemustest selgus, et vanemad peavad oluliseks muuhulgas enese eest hoolitsemist, mis enamasti jääb piiratud ressursside tõttu tagaplaanile. Vastaja hinnangul pole esmatähtis ilusalongi või tervisekeskuse külastamine, sest näomaski ja kepikõndi saab ka ise teha. Olulisena toodi välja hambaarsti regulaarset külastust.

Mingid enesetundehoolitsused, no see pole küll esmatähtis, et ma võin kodus ka ise näokoorimist teha ja käin kepikõndi tegemas, aga vahel tahaks endale ikkagi nagu lubada. /.../ Ma arvan, millest üks osa inimesi loobub, aga mina ei loobu, on hambaravi. Minu jaoks on see tähtis ja mina käin omas tempos, aga ma kujutan ette,

see on ikkagi paljudele kallis. Ehk võikski siis mõni ilusalong ja hambaraviasutus olla Perekaardi partneriks.(P3)

Lisaks sedastas üks pereema, et ootab juunikuus jõustuvat seadusemuudatust, mille järgselt suureneb lasteraha, ja mis ühtlasi võimaldab ka hambaarsti juurde minna. Kui oleksid Perekaardi partneriteks olnud hambaravikliinikud, siis võib-olla oleks ta oma hammaste eest ka paremini hoolitsenud.

Jah, ja remondiga seotud kulud on ikka suured kulud. Ostad mingid pintsliid ja sul on juba paarkümmend eurot läinud, rääkimata siis suurtematest asjadest. See on ikka väga suur kulu, kui üks lasterikas pere hakkab remonti endal kodus tegema. Ja samas on elukeskkond ikkagi tähtis ja see mõjutab lapse heaolu. (P3)

Nagu viimasest intervjuukatkest nähtub, on ootused Perekaardi programmile seotud ka kodu remontimisega, millega enamasti kaasnevad suured kulud. Intervjueeritavad olid seisukohal, et lihtsamate viimistlustöödega, milleks on tapeetimine ja värvimine, saab pere eelarvest hakkama, kuid suuremate remonttööde teostamiseks napib ressursse

4.1.5.3. Vabaaja tegevused

Järgnev intervjuukatke iseloomustab vajadust kaasata Perekaardi programmi kultuuriasutusi. Sel juhul saaksid pered külastada kontserte ning võtta osa teistest vabaajategevustest. Eelistatud on siinjuures kodukoha lähiümbrusesse jäävad asutused, kuna siis ei kulu lisaressursse transpordi korraldamiseks.

Võib olla ka Eesti Pärimusmuusika Keskus, et see on Viljandi maakonna selline meie näo ja olemisega seotud asi, sest seal on ka tegelikult päris palju kontserte ja huvitavaid asju toimub nii öelda oma linna ja kandi inimestele.(P3)

Vabaaja tegevustest nimetasid intervjueeritavad ka suvesündmusi. Näiteks kontserdi või suveteatri külastamine ei põhjusta korraldajale otseseid lisakulutusi, kuid looks täiendavat lisaväärtust peredele.

Krossiürituste ajal võiks ka mingi soodustust olla, mitte perepilet kus on kaks last ja kaks täiskasvanut. Meil ikka lapsed tahavad käia, näiteks Mulgikrossil.(P4)

Nagu viimasest intervjuukatkest nähtub, joonistub perede ootustena välja ka spordisündmustel osalemise võimalus. Lisaks Mulgikrossile räägiti ka jooksu- ja rattaspordiüritustest, mis tänapäeval on korraldatud viisil, et sellest saab osa võtta kogu pere.

Näiteks lapsed saavad joosta nn tillujooksu ning täiskasvanud osaleda kepikõnnil või pikemal jooksudistantsil.

Nii nagu mõnestki selle alapeatüki väljaütlemistest juba esile on kerkinud, tunnevad vanemad puudust ajast, mil saaks koos elukaaslasega külastada huvipakkuvat kohta. See oleks peresisene kvaliteetaeg isale ja emale. Räägiti võimalusest külastada spaad või veekeskust, teatrit ja teisi kultuuriasutusi elukaaslasega kahekesi.

Vanematele võiks olla, et saaks spaasse soodsamalt. Midagi seal on ka, aga selliseid puhkuseid ja asju võiks olla. Seda ma muidugi ei arva, et nüüd peaks saama kuskile reisida, lennukiga ma ei taha kuskile minna. Eestimaal on küll kohti, kus käia.(P4)

Lisaks rääkisid intervjuueeritavad ka oma unistustest, mille täitmist on pikka aega edasi lükatud ja mille realiseerimisel saaks Perekaart abiks olla. Unistused seostusid enamasti reisimise, kodu remontimise ning uue auto ostuga.

Ja siis ma unistan soojamaareisist, kui tore oleks, kui ma selle võidaksin Perekaardiga. /.../ Ja siis tüdruk unistab mesilastest, tarud ta juba ostis, aga mesilasi pole jõudnud osta. Ja siis on veel arvuti ühe lapse unistus.(P1)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et intervjuueeritavate ootused Perekaardi programmile on väga mitmekesised: ühelt poolt on need seotud igapäevaste vajaduste rahuldamisega, teisalt suuremate väljaminekutega. Oluline ootus on seegi, et Perekaardi programm keskenduks lisaks materiaalsele toimetulekule ka vanemate vajadustele ning paarisuhte toetamisele.

4.1.6. Perekaardi programmi täiustamise võimalused

Rääkides intervjuueeritavatega erinevatest võimalustest Perekaardi programmi täiustamiseks, tõid osapooled esile, et Perekaart võiks kehtida samadel alustel nagu Sotsiaalkindlustusameti poolt väljastatav pensionitunnistus.

Tegelikult see Perekaart võikski öelda, et ma olen lasterikas pere ja sellega võiks igalpool soodustust saada. Perekaart võiks olla näiteks nagu pensionäriil on pensionitunnistus. Perekaardil on ju kõik laste nimed peal ja see ei tohiks mingit arusaamatust tekitada.(P1)

Perekaardi tehnilise arenduse osas toodi esile, et see võiks ühilduda ID-kaardi süsteemiga, sest isikut tõendavat dokumenti kantakse enamasti alati kaasas. Lisaks on intervjuueeritavate

hinnangul igapäevaselt rahakoti vahel üksjagu kliendikaarte, mis ühelt poolt koormavad, aga teisalt tekitavad olukorra, kus kliendikaartide rohkusest tingituna jäetakse mõni kaart koju.

Perekaart võiks olla näiteks ID-kaardiga seotud ja kui ma võtan oma rahakoti välja, siis igal asjal on oma kaart: Säästukaart, Aitäh kaart, Rimi kaart, juhiloa, Texor, Statoil, pluss pangakaardid, ID-kaart. Mulle näiteks väga meeldib Apotheke ja seal on see kliendikaart ID-kaardiga seotud. Perekaart võiks samuti olla seotud ID-kaardiga, et siis ei unune ta sul kuskile maha. (P6)

Intervjueeritavad pakkusid programmi täiustamiseks veelgi mõtteid, näiteks tõi üks pereema näite oma kogemusest, kus kauplus saadab kampaaniapakkumisi ja meeldetuletusi telefonisõnumiga. Tema hinnangul võiks Perekaardi programm teha koostööd erinevate partneritega, pakkudes peredele eripakkumisi telefonisõnumi teel.

Mingid poed saavad mulle sõnumi, näiteks täna ja sel nädalavahetusel on retuuside allahindlus. Võib-olla võiks siin ka tulla mingi sõnum aeg-ajalt, et mis oleks üks viis inimestele meelde tuletada. Näiteks, kas sa tead et Harmoonia kohvikus Perekaardiga süües saad nii palju soodustust? Või kevad on käes ja aeg on värskendada kodu. Kas sa tead et Espakis on soodustus? /.../. Või siis koolilõpetamise ajal, et siin lillepoes on kõik lilled soodustusega. Sellest peaks olema huvitatud ka need müüjad ja siis nad saavad selle pinnalt analüüsida nii oma pakkumist, kui teha uusi pakkumisi ja saaksid ka kliente juurde. (P3)

Nagu eelnevast vestluskatkendist nähtub, siis kaasaegseid tehnoloogivõimalusi kasutades saaks Perekaardi programmist kasu nii pered kui ka partnerid. Perede esindajad tõid ühe võimalusena esile ka kampaaniate korraldamist, mille raames on osalejatele välja pandud auhindasid või meeneid Perekaardi partnerite poolt. Nende hinnangul oleks see üks võimalik stiimul kaardi enamaks kasutamiseks. Täiendavalt lisati, et Perekaardiga saadav soodustus võiks lisanduda partneri poolt pakutavale kliendikaardi soodustusele, mis seeläbi looks suuremat väärtust.

Partnerid võiksid ka mingit kampaaniat teha. Kampaania muidugi oleneb partnerist, et näiteks mingi aja tagant on mingile perele tasuta õhtusöök kohvikus, mingi pood loosib välja jalgpalli, isegi väikesed asjad võivad olla, et ei peagi olema suured. (P4)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi Perekaart on loonud lisaväärtust peredele, on suurperedel ka üksjagu mõtteid ja ettepanekuid programmi täiustamiseks, mida käesoleva töö autorina saangi esitada Eesti Lasterikaste Perede Liidule.

4.2. Perekaardi partnerid ja programmi arendaja

4.2.1. Hinnang Perekaardi programmile

Perekaardi programmiga on liitunud mitmeid erinevaid partnereid, kellest käesolevas uuringus osales viis ning kes uurimuses esindasid erinevaid tegevusvaldkondasid. Intervjueeritavate partnerite üldine hinnang Perekaardi programmile oli hea, lisaks oldi veendumusel, et sellest on suurperedele palju abi.

*Ma arvan, et peredele on see vajalik. Meil siin ikka päevas on kaks-kolm tükki, kes siin küsivad soodustust /.../ Üldiselt on see küsimine päris hea ja tegelikult on neid partnereid seal ju päris palju /.../ ja ilmselt on siis peredel ka vajadus selle järele.
(PA3)*

Lisaks hindasid partnerite esindajad kõrgelt Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt algatatud ettevõtmist kui kodaniku algatusel sündinud programmi, mis aitab omavahel kokku viia ettevõtted ja lasterikkad pered.

Tegelikult on liit ju ära teinud suure töö, ta on otsinud välja kohad, kes on nõus koostööks ja valmis paljulapselisi peresid vastu võtma, pakkuma neile soodustusi ning teatud juhtudel vastu tulema. (PA2)

Millistel kaalutlustel partnerid aga otsustasid programmiga liituda, analüüsin järgnevas alapeatükis.

4.2.2. Kaalutlused Perekaardi programmiga liitumisel

Partnerite kaalutlused programmiga liitumisel olid erinevad. Ilmnes, et üheks põhjuseks oli ettevõtte omaniku „suur süda“ ning lasterikaste perede sihtgrupi vajaduste ja piiratud võimaluste mõistmine.

Mõnes mõttes majanduslikud, et kui on suur pere, siis tal on ka raskem toime tulla ja et siis aidata sellele kaasa ja et nad saaksid siis meie juures rohkem käia. Ma arvan, et see on väga tänuväärne, et te olete sellise asja ette võtnud. See on ju

tegelikult ühiskondlik algatus. Kui meil suurpere pealt jääb saamata mingi 5 eurot ega see siis ole meile mingi probleem. (PA5)

Teisalt oldi seisukohal, et kui partneril on soodustuse pakkumiseks võimalused, siis inimlikust aspektist lähtuvalt on see ka loogiline, et pakutakse oma teenuseid suurperedele soodsamatel tingimustel.

Miks me ei peaks vastu tulema, kui see on võimalik. Kui meil on vabu tube, siis miks me ei peaks pakkuma. See on ikka inimlik faktor, mis ta muud siin on. Meil on tegelikult omanik ka hästi vastutulelik ja tema ju aitab ja toetab üsna paljusid asju. Kui sul on ikka võimalik, siis sa tuledki vastu ja igas asutuses saab ju teatud piirini tulla inimestele vastu. (PA 2)

Intervjueeritute hinnangul oli programmiga liitumise üheks põhjuseks ka soov aidata peresid, kes igapäevaselt saavad oma kohustustega hakkama, kuid kellel suuremate väljaminekute jaoks napib piisavalt ressursse. Nende hinnangul märgatakse ja tunnustatakse tublisid peresid Eesti ühiskonnas vähe ning peamine fookus on majanduslikult toimetulematutel peredel. Nii saakski ettevõtte pakkuda ka tublidele peredele soodsamaid võimalusi toimetulekuks.

/.../ ja selline lähenemine, kus pere saab iseendaga päris hästi hakkama, aga tahab saada sellist väikest tuge oma suurele perele, et siis lapsed ongi ju meie eluõied ja see oligi siis see kaalutluse koht. Ega seal muud ei olnudki, et oluline, et pere ise tahab areneda ja kasvada, mis meile tegelikult sümpatiseerib. Et siis pere ei ela ainult abitoetustest, et see on nagu sotsiaalkindlustuse ja hoolekande teema. Aga kui on tubli pere, et miks mitte siis natuke aidata, kui võimalust on. (PA 3)

Osalejate arvates oli programmiga liitumise motivatsiooniks ka uute klientide leidmine, mis ühelt poolt suurendab ettevõtte kliendibaasi, teisalt aga käivet ja majanduslikke näitajaid. Näiteks rääkis üks partneritest järgmist: „Ma arvan, et just sellepärast me liitusime, et kliente juurde saada. Ja siis ma arvan, et omanik tahtis ka aidata, ta on meil selline hea inimene. (PA 1)

Rääkides aga Perekaardi programmi arendajaga partneritest, tõi ta esile, et enamasti suhtuvad ettevõtted Eesti Lasterikaste Perede Liidu algatusse positiivselt, on motiveeritud liituma ning valmis pakkuma omapoolset soodustust. Arendaja sõnul esineb ka negatiivseid reaktsioone, mille põhjuseks on näiteks ettevõtte enda majanduslik toimetulek ning sellest lähtuv seisukoht *meil on niigi head hinnad või ettevõtte väiksusest tingitud hoiak me oleme nii*

väikesed, et keegi nagunii meie juures ei käi, aga ka suhtumist: see ei ole nii suure rahakotiga klientuur, kellele panustada.

Programmi arendaja sõnul mõjub partneritele programmiga liitumisel motiveerivalt perede soovide edastamine. Soovid jõuavad programmi arendajani Perekaardi kodulehekülje kaudu, kus on loodud selleks spetsiaalne koht või siis selguvad need omavahelise vestluse käigus (pered versus programmi arendaja). Sõltuvalt perede ootustest alustab arendaja läbirääkimisi konkreetse partneriga programmiga liitumiseks.

Ja siis on ka nii, et meil on kodulehel see koht, kus pered saavad soovitada meile ettevõtteid ja siis ma olen vahel selle soovitusjutu neile edasi saatnud. See tegelikult mõjub neile täitsa präänikuna. Siis tasub ka seda kasutada, et kas maakonnas teatakse neid. Kui seal nn kohviringis pakuti ettevõtet mitu korda ja siis kui sa neile ka selle numbri ütled, siis see neid ka väga kõnetab. (Arendaja)

Arendaja rääkis lisaks, et läbirääkimistel uute partneritega on ettevõtted väärtustanud infojagamise võimalust ettevõtte kohta, mida Eesti Lasterikaste Perede Liit saab neile omaltpoolt pakkuda. Teatud juhtudel on selline vastutulek liitumisotsuse langetamisel määravaks osutunud. Nii nagu järgnevast intervjuukatkest esile kerkib, peavad liitunud partnerid oluliseks, et nende tegemisi kajastatakse ja tuuakse esile liidu hallatavates meediakanalites, näiteks uudiskirjas või Facebookis.

Järjest rohkem on hakanud mõjutama nagu see, kui ma panen konkreetselt kirja, et mida nemad nagu saavad. /.../ et Facebookis kuvatakse neid eraldi, uudiskirjas on uued partnerid olemas ja et nad annaksid mulle teada, et kui neil on midagi uut tulemas siis ma panen selle Facebooki kirja. /.../ Nad soovivad ikkagi tähelepanu, et nende tegemistest räägitakse. (Arendaja)

Võib öelda, et Eestis on mitmeid tuhandeid tegutsevaid asutusi ja ettevõtteid, kes pakuvad teenuseid ja tooteid erinevatele sihtgruppidele. Nende motivatsioon aga Perekaardi programmiga liitumiseks on intervjueeritavate hinnangul seotud ühelt poolt soovist panustada ühiskonda, teisalt aga ootus oma kliendibaasi suurendada.

4.2.3. Perekaardi väärtus ja kasutuskogemus

Rääkides osapooltega Perekaardi väärtusest, mida programm on neile pakkunud, nimetati esmalt emotsionaalset poolt. Nende hinnangul tekitab heategemine sooja ja hea tunde, mis

kiirustavas maailmas pole sugugi vähetähtis. Oluliseks peeti teadmist, et partneri abil on loodud positiivne muutus perede igapäevaelus.

Ma arvan, et väärtus iseenesest on pigem emotsionaalne enda jaoks, et saad kuidagi kedagi aidata ning kellelgi läheb selle võrra paremaks. See on siis see väärtus, mida ta meie jaoks annab. Et meie lihtsalt aitame ja ega seal muud väärtust ei olegi. (PA3)

Täiendavalt lisati, et Perekaardi programmi abil saavad nad näidata ka teistele klientidele, et nad on ettevõtte, kes on sotsiaalset vastutustundliku suhtumisega ning kelle prioriteediks on lastega perede toetamine. Lisaks mõjutab see nende hinnangul nii olemasolevate kui ka uute klientide seas ettevõtte positiivse kuvandi loomist.

Pigem on ta küllastajate silmis, et kui nad näevad teie silti seal ukse peal, et nad siis teadvustavad, et peresid toetatakse. Ma mõtlen siinjuures muude küllastajate silmis, et on koht, kus on näha, et toetatakse suurperesid. (PA5)

Intervjueeritavate hinnangul saab suureks väärtuseks nimetada sedagi, kui peredest saavad püsikliendid. Siinjuures ei ole peamine kasumi teenimine, vaid rõõm ja rahulolu, et kedagi suudetakse aidata. Nii näiteks rääkis üks intervjueeritav: „Osadest on püsikliendid saanud. Käivad juba mitmendat lapse sünnipäeva pidamas ja siis nad tulevad ikkagi tagasi meie juurde.“ (PA1)

Perekaardi partnerite kogemused Perekaardi kasutajate ehk peredega sõltuvad enamasti partneri tegevusvaldkonnast. Näiteks puudub veebikauplusel otsekontakt perega, sest suhtlus toimub interneti vahendusel, kaupluses müüjal on kontakt hetkeks, mil teostatakse konkreetset müügitehingut ning vabaajakeskuses on kontakt klienditeenindajal momendil, mil pere tema juures vastavat tegevust läbi viib. Üldistatult võib öelda, et kokkupuude partnerite ja perede vahel on kõige suurem vabaajategevuste valdkonnas.

Ja siis mulle tundub, et kui need pered kuuluvad suurperede liitu siis nad ka suhtlevad omavahel hästi palju ja siis on ka sünnipäevade puhul näha, et nad käivad ka üksteiste sünnipäevadel. Minu arust on kohe näha, et millised lapsed on suurperest, nad on rahulikumad ja oskavad teistega rohkem arvestada. Mitte nagu näiteks ühe lapsega pered, kes arvavad et terve mängukeskus on nende päralt. (PA1)

Nagu ülaltoodud tsitaadist peegeldub, on partnerite hinnangul neil kokkupuude lasterikaste peredega olnud enamasti positiivne. Samas toodi näitena ka üks halb kogemus, kus Perekaarti kasutati viisil, kus pereliikmena esitleti ka lapse sõbrannat, kes polnud kaardile märgitud.

Klienditeenindaja siiski otsustas pere koos lapse sõbrannaga soodsamalt territooriumile lubada.

4.2.4. Koostöö ja informatsiooni kättesaadavus

Intervjueeritavate hinnangul on neil senine koostöö Eesti Lasterikaste Perede Liiduga sujunud konstruktiivselt. Partnerid usaldavad Perekaardi programmi ning loodud süsteemi. Lisaks tähtsustati Liidu kiiret reageerimist tekkinud küsimuste lahendamisel.

Samamoodi seni, kuni kõik sujub ja mingeid probleeme vahel pole, siis see ju tähendabki, et kõik on hästi. Siis kui inimene peaks hakkama kuskilt vahele sekkuma, et siis on juba midagi valesti tehtud.(PA3)

Seoses informatsiooni kättesaadavusega peavad partnerid oluliseks Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt väljastatava infokirja saamist, mis saadetakse peredele ja partneritele kaks korda kuus e-kirja teel. Kuigi uurimuses osalejad tunnistasid, ei pruugi nad uudiskirja iga kord süvenenult lugeda, on see siiski üheks võimaluseks organisatsiooni tegemistega kursis olla.

Kuna ma olen teie meililistis sees, siis kogu aeg teie tegevuste kohta tulevad meilid ja mina olen kursis. Kui palju ma neile asjadele tähelepanu pööran, sest ma ei käi ju teie üritustel, aga vähemalt ma olen teadlik nendest asjadest.(PA5)

Partnerite esindajad rääkisid ka kutsetest, mida Eesti Lasterikaste Perede Liit on saatnud sündmustel osalemiseks, näiteks kutse osaleda organisatsiooni juubeliüritusel või perepäeval Lottemaal. See on andnud positiivse tunde, et neid pole ära unustatud, vaid väärtustatakse ja hinnatakse. Lisaks oldi seisukohal, et liit ei peaks tegema suuri kulutusi partnerite tänamiseks ja esile tõstmiseks. Näiteks selgus väljaütlemistest, et partner on saanud ise öelda oma liitumise tingimused ehk määrata soodustuse suuruse programmiga liitumisel ning seetõttu oleks nende arvates isegi vastuoluline oodata täiendavaid kulutusi heategevusorganisatsiooni poolt.

Samas teil oli alles kutse sünnipäevale,/.../. Kui on mingi selline üritus, siis on küll täiesti okei, aga kindlasti ei peaks sinna juurde hakkama tegema mingit lisakulutust. Tegelikult see märkamine, et ma tänan sind, on juba päris hästi. Võib olla mingi t ännukiri välja printida, et see ei ole ka mingi suur kulu. Minu arust see ei ole ka õige, et siis lasterikaste liit hakkab sellele peale maksma, et ta võtab meie peresid vastu. See on ju meie vabatahtlik otsus, kus me oleme öelnud oma tingimused.(PA2)

Olulise koostöö puutepunktina nimetasid partnerid Perekaardi kodulehekülge. Üldine hinnang selle ülesehitusele oli hea, arvati, et see on isegi parem kui booking.com, mis on rahvusvaheline majutusasutuste broneerimislehekülg. Intervjueeritav partner, kes pakub hooajalist teenust, rääkis, et Perekaardi kodulehekülge tuleks pidevalt värskendada, näiteks seiklusparkide puhul tuleks talveperioodil kirjutada tutvustav tekst „hooajaks suletud“ ning uisuväljaku puhul sama jällegi suveperioodil. *„Tegelikult peaks siin kohe näha olema, et me oleme hetkel hooajaks suletud. Et te võiksite ikkagi kogu aeg info üle vaadata, et see oleks ikkagi värske. Muidu pered peaksid siin kogu aeg mõtlema kuidas liikuda.“*(PA5)

Muuhulgas selgus, et partnerid on senisest enam valmis ka ise parema koostöö eesmärgil pingutama ja panustama. Võimalustena nimetati ettevõtte koduleheküljel koostöö välja toomist Perekaardi programmiga, Liidu peremängudele ja üritustele eriauhindade ja meenete väljapanemist ning oma ettevõttes Perekaardi kleebiste nähtavale kohale asetamist.

Lisaks rääkisid partnerid, et nende hinnangul tuleks suurendada perede teadlikkust Perekaardi programmi kohta. Ka siin nimetati erinevaid võimalusi: reklaam maakonnalehes nii paber- kui veebiväljaandes, telemeedia kasutamist, ühisürituste korraldamist peredele, kus partner saab peredele ennast tutvustada.

Ja siis ma mõtlen, et võibolla tehagi siin mingi ühisüritus, et siis seeläbi seda kohta rohkem inimestele tutvustada. Ma arvan, et paljud ei teagi sellest kohast midagi.
(PA1)

Kui nüüd jätta need meilid välja, siis ma ütleksin, et nagu väga pildil ikkagi ei ole. Ma ei ole muudes kanalites seda näinud ja ega ajakirjanduses nagu ka ei ole olnud kajastusi. (PA5)

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi partnerid hindasid koostööd ja info liikumist Eesti Lasterikaste Perede Liiduga heaks, pakkusid nad ka mitmeid ideid, kuidas seda edaspidi veelgi tõhusamaks muuta.

4.2.5. Perekaart kolmelapselistele peredele

Eestis on määratletud lasterikkaks pereks leibkond, kus on kasvamas vähemalt kolm last. Lisaks jõustub eeloleval suvel lasterikka pere toetus, mida hakkavad saama kolme ja enama lapsega pered. Sellest johtuvalt uurisin intervjueeritavatelt, kuidas nad suhtuvad sellesse, kui Perekaardi programmi laiendatakse ka kolmelapselistele peredele.

Niisiis ilmnest intervjuudest, et üldine seisukoht selles küsimuses on pigem positiivne. Näiteks oldi arvamisel, et ka kolmelapselised pered vajavad toetust, mis suurendaks nende elukvaliteeti ja igapäevast toimetulekut. Siinjuures olekski heaks võimaluseks Perekaart, mis võimaldab partnerite poolt pakutavate soodustuste kasutamist. Nagu ka eelpool selgus, saab partner seeläbi ka uusi kliente.

Kui kolmelapseline on suurpere, siis muidugi /.../ Ma arvan, et see oleks väga hea variant. Ma ei usu, et me loobuks koostööst, kindlasti oleme edasi partnerid. Mina arvan, et see on pigem positiivne ja siis nad saavad ehk siin ka rohkem käia selle soodustuse arvelt. Ja külastatavus oleks siis ka suurem. (PA1)

Samas arutles enamik intervjuueeritavaid, et kui siiani on nelja- ja enamalapseliste perede teenindamisega hakkama saadud, siis küllap tullakse toime ka suurema sihtgrupiga. Oldi veendumusel, et kui külastatavus läheb lasterikaste perede poolt koormavaks, saab vajadusel koostöötingimused üle vaadata.

Ma isegi ei oska öelda, et ega ta töökoormust juurde ei too, aga ta rahaliselt nagu tähendab midagi. Samas nagu ei ole ka nii suur hulk inimesi, samas ta võiks ju olla. Tegelikult kolm last peres on ikkagi suur pere, et ta ei ole enam väike. /.../ Tegelikult on meil ikka väga väike osa käinud. Ja ma ei usu, et nüüd massiliselt tuleks neid peresid juurde, et me ikkagi toetaks seda. (PA5)

Kui see piir kuskil ette tuleb, siis see on juba tunnetuse küsimus. Siis saabki sellega tegelema hakata, aga seni ei ole see nii kriitiline. Meie kogumahust on see osakaal ikkagi nii väike /.../ Kui see kolmas laps ka sinna juurde tuleb, ei juhtu ka midagi. (PA3)

Perekaardi arendaja arvamus kolmelapseliste perekondade kaasamise osas programmi oli pooldav, samas ka kõhklev. Kõhklusi tekitas partnerite võimalik reaktsioon ning valmisolek ideed toetada. Arendaja rääkis, et partneriteks on muuhulgas ettevõtteid, kes oma igapäevaste majanduslike kohustustega tulevad ots-otsaga kokku ning seetõttu võib suurema sihtgrupi kaasamine neile koormav olla, mis omakorda võib tekitada olukorra, et ettevõtted soovivad senise koostöölepingu lõpetada.

Seal võib tulla tagasilööke, aga mitte kõikide poolt. Ma arvan, et on partnereid, kes ütlevad, et nad ei pea sellele vastu. Ma ise arvan, et see kolmelapseliste hulk, kes seda kaarti tellib, oleks väga suur, sest neil on ostujõud natuke suurem. Ma tegelikult

natuke pelgan, kuidas partnerid võiksid sellele reageerida. /.../ aga mismoodi neilt seda hirmu maha võtta, et see ei aja neid ju pankrotti tegelikult. Ehk peaks neile enne küsitluse tegema, kui saaks nagu natukenegi aimu, mida nad mõtlevad.
(Arendaja)

Nagu ülaltoodud intervjuukatkest peegeldub, on tegemist hirmuga, mis samas võib olla alusetu. Arendaja pakkus lahenduseks partnerite hulgas küsitluse läbiviimist, mille tulemustest johtuvalt saaks lõplikult otsustada. Vaadates olukorda aga perede seisukohast, siis looks kolmelapseliste perede kaasamine tema hinnangul kindlasti peredele lisaväärtust. Ühtlasi rääkis ta perekondadest, kus kunagi on olnud neli last, kuid ajapikku on osad lapsed suureks saanud, mistõttu ei kvalifitseeru nad enam Perekaardi sihtgruppi. Nii saaks toetada ka perekondasid, kus osa lastest on täiskasvanuks saanud, kuid siiski vajavad veel vanemate toetust.

Selliseid olukordasid on küll, kus enne oli neli last ja nüüd on kolm last, ja nad kirjutavad, et me oleme enne seda kaarti kogu aeg kasutanud, aga nüüd me enam ei saa, kuna me pole enam lasterikas pere. (Arendaja)

Nii nagu selle peatüki väljaütlemistest selgus, on intervjuueeritavate seisukoht ja valmisolek Perekaardi sihtgrupi laiendamiseks positiivne, pikem arutelu tekkis vaid ühe partneriga, kes lõpuks jõudis samuti veendumusele, et kolmelapselistele peredele soodustuse pakkumine on õigustatud.

4.2.6. Perekaardi programmi täiustamise võimalused

Partnerite hinnangul on nende peamine ootus Perekaardi programmile, et Eesti Lasterikaste Perede Liit jagaks peredele igakülgset informatsiooni ning julgustaks peresid kaarti kasutama. Üheks võimalikuks lahenduseks pakuti Perekaardi koduleheküljel või Facebookis grupeeringu loomist, kus pered saaksid nii jagada kui ka lugeda teiste kogemusi kaardi kasutamisel.

Kuidagi julgustada ikka neid peresid kasutama. Näiteks võiks ju mõni pere tuua näite, et mina olen seda kohta kasutanud ja just nendes asutustes on mulle vastu tulnud. Kui inimesed jagavad oma reaalseid kogemusi, et kui kuskil on olemas mingi kirjalist või Facebooki grupeering. Kui ikkagi teha grupp, kus info jagamine toimub mõistuse piires.(PA2)

Lisaks olid intervjueeritavad seisukohal, et aeg-ajalt tuleks partnerite ja liidu vahel sõlmitud koostöölepingud üle vaadata. Aja möödudes võib lepingu sisu olla muutunud ning nii on partneril võimalik teha uus, parematel tingimustel pakkumine või siis lisada juurde uusi teenuseid, mis lepingu sõlmimise hetkel puudusid või polnud aktuaalsed.

Võib-olla võiksid kõik need partnerid selle pakkumise üle vaatama, et mida nad kunagi on pakkunud, et kas sellest saaks juba parema pakkumise teha. Mis ühel hetkel tundus, et on hästi hea ja soodne, tundub teisel hetkel, et saab veel soodsamaks teha küll. (PA2)

Infoliikumise suurendamiseks pakkusid intervjueeritavad teisigi võimalusi. Lisaks lasterikastele peredele tuleks programmi tutvustada ka teiste elanikkonna gruppide seas. Näiteks saaks info levitamiseks kasutada partnerite igapäevast tegevuskeskkonda ja reklaamipindu ajalehtedes, ajakirjades ning televisioonis.

Tegelikult Perekaart annab infot peredele, et sealt kohast saab soodustusi, aga tavakülastajale ei anna ta mingit infot, et see asutus toetab suuri peresid. /.../ välja peaks mõtlema teistpidi kampaania. Näiteks et „Oled õiges kohas, et koht toetab paljulapselisi peresid“, mingi silt üles. (PA5)

Programmi arendaja hinnangul oleks üheks võimaluseks kaasatud partnerid ära märkida ajalehes „Äripäev“, mis ühelt poolt suurendab äriühiskonna teadlikkust programmist ja annab ka teadmist sotsiaalselt vastutustundlikest ettevõtetest.

Kui näiteks äripäevas nimetatakse aasta lõpus või poole aasta tagant firmad, kes toetavad lasterikkaid peresid. Kas see neid üldse kõnetab? Kui suure tähtsusega see üldse on äriühiskonnas, et lasterikkaid peresid toetakse? (Arendaja)

Nii nagu mõneski eelnevas arvamuses selgus, saab Eesti Lasterikaste Perede Liit korraldada erinevate osapooltega koostöös ühisüritusi ja tegevusi, mis suurendaks perede teadlikkust konkreetsetest ettevõttest ning tema poolt pakutavatest tegevusvõimalustest.

Tegelikult oleme mõelnud, et võib-olla võiks teatris korraldada mõne heategevusürituse, näiteks jõulude paiku Viljandi suurperedele. Me heameelega lööksime kampa. Meil on ka selline projekt, nagu „Kingi lapsele teatrielamus“ ja võib-olla saaks ka seda fondi heategevuseks ära kasutada. (PA4)

Perekaardi programmi arendaja seisukohalt oleks oluline korraldada partneritele tänuüritus, kus tunnustatakse ettevõtete heategu ja panust suurperede heaks. Üheks võimaluseks oleks koostöö liidu liikmesorganisatsioonidega, kus korraldatakse sündmus konkreetses piirkonnas, mis loodetavasti suurendab ka partnerite osalust üritusest.

Neil oleks vist ikkagi mingit pai-üritust vaja, iseasi, kui palju neid sinna tuleks. See pai-üritus võiks olla mingi laste kontsert, mingis maakonnas, kus on kõige vähem või kõige rohkem partnereid. Kui siis maakondlik organisatsioon aitaks leida need lapse, kes esineksid. Näiteks ongi mingi kontsert ja siis lava peal neid siis tänada seal, näiteks nende laste poolt. (Arendaja)

Kokkuvõtteks võib öelda, et Perekaardi programmi täiustamiseks on partneritel ning programmi arendajal mitmeid ettepanekuid, mida töö autorina soovin esitada Eesti Lasterikaste Perede Liidule.

5. ARUTELU

Käesolevas uurimuses keskendusin lasterikaste perede sotsiaalmajanduslikule toimetulekule ning erinevate osapoolte Perekaardi kasutuskogemusele, kommunikatsioonile ja programmi arendamise võimalustele. Järgnevalt arutlen empiiriliste tulemuste üle.

5.1. Perekaart kui osa pere sotsiaalmajandusliku toimetuleku strateegiast

Heaolu on kompleksne nähtus, mida üldistades saab defineerida kui inimeste materiaalsete, sotsiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldatust. See kätkeb endas võimalusi inimeste eneseteostuseks, aga ka kindlustunnet, et ollakse piisavalt kaitstud võimalike riskide eest (Terk, 2015:9). Varasemad uuringud on näidanud, et laste lisandumisega perre suureneb perede oht langeda ressursside tasemelt allapoole vaesuspiiri. Eriti suures vaesusriskis on just kolme ja enama lapsega pered. Mida rohkem on lapsi peres, seda väiksem on ka pere netosissetulek (Reinomägi, 2007).

Tuginedes käesolevas uuringus saadud andmetele, saab öelda, et pered tulevad üldjoontes oma igapäevaste kohustuste ja vajaduste rahuldamisega toime. Soetatud on elementaarsed riided, kaetud on toidulaud ning olemas on eluase. Töö autorina pean oluliseks märkida, et iseküsimuseks on see, kui kaasaegseid rõivaid lasterikka pere liikmed kannavad, kui mitmekülgne on nende toidulaud ning millises olukorras on eluase. Võrreldes teiste riikidega läheb eestimaalastel proportsionaalselt rohkem kulutusi toidule ja vähem vabale ajale ning kultuurile (Toots jt, 2015:13). Analüüsides perede antud hinnanguid nende sissetulekute tasemele, võib öelda, et enamasti hindavad lasterikkad pered oma olukorda positiivsemalt, kui see rahalisi võimalusi arvestades tegelikult on (Reinomägi, 2007).

Samas on lasterikastel preedel sissetulekute nappusest tulenevalt välja kujunenud ka mitmeid toimetulekustrateegiaid, millest võib esile tõsta pere väljaminekute süsteemset kontrolli ja sellega kaasnevat kokkuhoidlikkust, erinevate kaupluste sooduspakkumiste jälgimist ja alternatiivsete võimaluste otsimist. Uurimusest selgus, et lasterikka pere vanemad loobuvad või jätavad tagaplaanile sageli isiklikud vajadused, sest lastega kaasnevad väljaminekud on nende jaoks olulisemad ja märkimisväärselt suuremad. Hohneni (2017) hinnangul loovad vanemad seeläbi lastele "kunstlikku heaolu" ja endale "kunstlikku vaesust".

Intervjuudest selgus, et piiratud ressursside tõttu ei saa pered lubada endale ühiseid väljas söömisi ning kogu perega vaba aja veetmine ja kultuurisündmuste külastamine on samuti piiratud. Sellistes olukordades on pered otsinud alternatiivseid võimalusi, milleks on näiteks Eesti Lasterikaste Perede Liidu piirkondliku organisatsiooni poolt pakutav tasuta riide- ja toiduabi. Tarbides teise ringi tooteid (riideid, jalanõusid, olmekaupi) ning süües madalama kvaliteediga toitu, on võimalik pere väljaminekuid säästa, mis Hohneni (2017) väitel on üheks majandusliku toimetuleku strateegiaks.

Perede igapäevast toimetulekut toetab osaliselt ka Perekaardi programm, mis loob parema võimaluse igapäevaste elementaarsete vajaduste kõrval elukvaliteeti suurendavate ning eneseharimist toetavate kulutuste tegemises. Reinomägi (2007) poolt läbi viidud uurimuses selgus, et lasterikkad pered ei saa endale lubada reisimisvõimalusi väljaspool Eestit (74%), vabaaja- ja spordivarustuse ostmist (66%) ning uute, mittekasutatud riiete ja jalanõude võimaldamine (62%) on samuti piiratud. Pered pöörasid tähelepanu, et tänu Perekaardi programmi soodsatele pakumistele on nad külastanud kohtasid, mida muidu poleks ette võetud. Näiteks ühiskülastus muuseumi, teemaparki või veekeskusesse. Uurimusest selgus, et kõige enam on Perekaart kasutatust leidnud suveperioodil, mil vanematel on puhkused ja lastel koolivaheaeg, nõnda külastatakse mõnda looduslikult kaunist vaatamisväärsust või kultuuriobjekti.

Seoses meelelahutuse ja vabaajakeskuste külastusega tõid uurimuses osalenud pered esile, et neid häirib Eestis valitsev perepileti süsteem, mille ostuõigus on perekonnal, kus on kaks täiskasvanut ja kaks last. Pereemade soovitusel võiks perekonnana käsitleda kõiki liikmeid, hoolimata sellest, kui palju lapsi seal kasvamas on.

Kuigi vanemad püüavad lastele võimaldada enam kui endale, esineb vajakajäämisi mõlemas osas. Nii vanemad kui lapsed vajaksid toetust, mis aitaks suurendada perede sotsiaalset aktiivsust ning võimaldaks olmemurede leevendamise kõrval tegeleda ka enesearenduse ning suhtevõrgustike loomise ja arendamisega (Reinomägi, 2007). Toetudes asjaomasele kirjandusele ja uurimustulemustele saan käesoleva töö autorina väita, et kui igapäevaste olmemurede lahendamise saavad pered hakkama rahuldavalt, siis elukvaliteeti suurendavate ning väarikust hoidvate kulude katmisel on oluliseks abiks ka Perekaardi programm.

5.2. Perekaardi kommunikatsioon erinevate osapoolte käsitluses

Nagu eelnevalt kirjeldasin, on Eesti Lasterikaste Perede Liidul erinevaid osapooli, kellega koostöös viiakse ellu organisatsiooni põhikirjalisi eesmärke. Need on Liidu liikmed, kaaskodanikud, avaliku- ja erasektori organisatsioonid ja ettevõtted, Perekaardi partnerid ning teised ühendused. Tasapisi koos kodanikuühiskonna arenguga muutub professionaalsemaks ka vabatahtlaste tegevus, hakates ühiskonnas silma paistma määrava rolli ja vastutusega ning muutudes seejuures huvipakkumaks ka erinevatele osapooltele ning uutele sihtgruppidele (Rammo, 2005: 4-5). Seetõttu eeldab ühenduste kommunikatsioon professionaalset lähenemist ning partnerite töövõtete ja suhtumise tundmist (*ibid.*).

Käesoleva uurimistöö materjali analüüsimisel selgus, et osapoolte kogemused Perekaardi kommunikatsiooni osas on olnud erinevad, peamiselt positiivsed, kuid esile toodi ka kriitilisi aspekte. Seniseid kommunikatsioonikanaleid, milleks on Perekaardi kodulehekülg, Facebooki erileht ning e-kirja teel saadetakse uudiskiri, hinnati informatiivseteks ning kergesti käsitletavateks. Samas tuleb kenat kujunduse ja piisava info kõrval hoida kodulehekülg ka värskena. Nii pidasid partnerid oluliseks, et Perekaardi kodulehekülg oleks jooksvalt uuendatud ning hooajaliste partnerite puhul (nt suvised seikluspargid ja uisuväljakud) nende lahtiolekuaeg ka õigesti välja toodud.

Lisaks olid pered veidi kriitilises osas, kuidas Perekaardi info on jõudnud partnerite juures klienditeenindajateni. Juhtumid, kus Perekaardi kasutamisel ei ole partneri esindaja teadlik selle võimalusest ja pakutavast soodustusest, on tekitanud perede seas negatiivseid kogemusi ning poleemikat süsteemi toimimise suhtes. Minu hinnangul ei tulene tekkinud olukord ainult Eesti Lasterikaste Perede Liidu töökorraldusest, vaid ka partnerite asutusesisestest kommunikatsioonist. Probleem seisneb selles, et koostöölepingu partneripoolne allkirjutanu ei anna alati kõikidele töötajatele edasi informatsiooni programmiga liitumisest ning sellega kaasnevatest kokkulepetest. Pikaajalise partneri puhul võib põhjuseks olla ka ettevõttesse uue töötaja värbamisel kaasnev ebapiisav juhendamine, mistõttu uus töötaja ei ole kursis ettevõtte koostöölepetega.

Varasematest uuringutest (Reinomägi, 2007; Randmaa ja Tulva, 2001) on ilmnenu, et sageli ei ole pered neile pakutavatest võimalustest teadlikud ning perede ja neid abistada võivate institutsioonide koostöö on nõrk. Oluline roll olukorra parandamiseks on kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatel, kes saavad peredega tihedamalt suheldes paljusid probleeme ennetada ning mitmete meetmetega neile abiks olla (Tiko, 2000).

Käesolevatest uurimustulemustest selgus, et paremaks info liikumiseks perede suunas tuleks senisest enam teha Eesti Lasterikaste Perede Liidul koostööd kohalike omavalitsustega, nii saaks koostöös lastekaitse või sotsiaaltöötajaga jagada Perekaardi informatsiooni peredele, kel puudub interneti kasutamise võimalus või siis peredele, kellel on äsja sündinud neljas laps ning kes seejärel omaks õigust Perekaardi taotlemiseks. Üheks informatsiooni jagamise võimaluseks on infovoldikud, mida saab omavalitsuse ametnik hõlpsasti perele edasi anda ning milles on viited organisatsiooni koduleheküljele.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (1992) kohaselt on lasterikkad pered riigi ja kohaliku omavalitsuse erilise hoole all. Esmatähtis ei ole siinjuures ainult rahaline toetus ning mitmekülgsed teenused, vaid oluline on ka pere vastu huvi tundmine, tema mure ära kuulamine, nõustamine ja jõustamine.

Eesti ühiskond paistab silma väga suure meediavabadusega ja väga aktiivse infotarbimisega. Lisaks infotehnoloogia laialdasele kättesaadavusele on selle kasutamisel tarbijatele tagatud maksimaalne vabadus, mille ilmekaks avalduseks on Eesti esikoht maailmas internetivabaduse poolest (Kivirähk ja Lauristin, 2013). Samuti soovivad Perekaardi kasutajad saada informatsiooni erinevatest kanalitest (televisioon, internet, ajakirjandus, sotsiaalmeedia), kuid siinjuures tuleb Eesti Lasterikaste Perede Liidul läbi mõelda, mis on mõistlik ja tehtav.

Samas on tänapäeva informatsiooni üleküllus peredele ka koormav, selles orienteerumine ajamahukas ja keeruline. Seetõttu tuntakse puudust informatsioonist, mis on paberkandjal kirjas. Veel parem, kui teaviku formaat on selline, et selle saab panna magnetiga kodus külmkapi külge teiste meelespeade juurde. Mainiti ka infokirjade või flaierite koostamist ning nende jagamist mängukeskuste infostendidel, maakauplustes ja laiemalt piirkondliku lasterikaste perede ühenduse kaudu.

Partnerite ning programmiarendaja arvates võiks korraldada ühisüritusi, mille raames saab ettevõtte ennast peredele tutvustada. Intervjueeritavad tõid välja, et hetkel on küll olemas Perekaardi kleebised, mida partner saab oma asutuses panna nähtavale kohale (välisuksele, kassaaparaadi juurde vm), eesmärgiga informeerida suurperesid Perekaardi koostööst, siis tavakülastajatele paraku ei anna see mingit informatsiooni. Siit tõstati ka olemasoleva kommunikatsiooni kohta kriitika, mille kohaselt tuleks Perekaardi teadlikkust suurendada ka teiste elanikkonna gruppide seas. Võimalusi on jällegi mitmeid, näiteks infotahvli koostamine „*Meie toetame lasterikkaid peresid*“, mida ettevõtte saab oma asutuses nähtavale kohale

asetada või ajalehes Äripäev kord aastas ilmuv nimekiri ettevõtetest, kes lasterikkaid peresid toetavad. Lahendust väärrib küsimus, mida ettevõtted programmiga liitumisest nõ vastu saavad. Kui palju on mõttekas ja väärikas lasterikaste perede üritusi reklaamiga üle külvata? On igati mõistetav et ettevõtted soovivad kajastust saada, aga kuidas seda korraldada viisil, et see jääks ka taluvuse piiridesse? Seega on tegemist juba laiemalt arendus- ja kommunikatsiooniküsimusega.

5.3.Perekaardi programmi arendamise võimalused

Järgnevas alapeatükis esitan lähema ülevaate uurimistulemustest.

Käesoleva töö tulemustest lähtub, et intervjueeritud Perekaardi programmi osapooltel on mitmeid ideid, kuidas programmi saaks täiustada. Nii näiteks seonduvad perede ootused esmalt uute partnerite lisandumisega, kes müüvad esmatarbekaupu: toit, riided, kütus ning mille ostmine soodsamatel tingimustel toetaks perede igapäevast toimetulekut, aga ka suuremate väljaminekutega seonduvad kulud (kodu remontimine, auto ning kodumasinat soetamine).

Reinomägi (2007) uuringust selgus, et pered vajavad senisest enam nõustamisteenuseid, tööhõivet toetavaid ning tervishoiuga seotud teenuseid, sh abi prillide ja muude tehniliste abivahendite soetamisel ning ravimite eest tasumisel. Ka käesolevas uuringus selgub, et perede esindajad tähtsustavad Perekaardi arendamist just teenuste ja koolituste osas, milleks on hambaravi teenus, psühholoogiline nõustamisteenus, ka enesehariduslikud (keeleõpe) ja toodangu valmistamist õpetavad koolitused. Seega on perede ootus materiaalse toimetuleku toetamise kõrval ka emotsionaalse toimetuleku toetamisel. Paraku ei ole eestimaalased alati otsima pereeluga seotud probleemide ilmnemisel abi ning levinud on seisukoht, et oma probleemidega peab ise hakkama saama. Hoiakute kõrval võib vähesese professionaalse abi kasutamine olla põhjustatud ka asjaolust, et reeglina tuleb nõustamis- ja teraapiateenuste eest tasuda inimesel endal. Samas mõjutab paarisuhte kvaliteet (sh ka võrdne tööjaotus laste kasvatamisel ja kodutöodes) nii laste toimetulekut kui perede sündimuskäitumist (Laste ja perede arengukava ..., 2011: 20-21).

Teisalt on Perekaardi arendamise osas olulised ettepanekud, mis suurendavad kaardi tehnilist võimekust. Perekaardi puhul saab eeskujuna võtta maailmas kasutusel olevatest lojaalsusprogrammidest, mis sisaldavad erinevaid infotehnoloogiliste arengutega seotud komponente nt boonuspunktide ja kliendiraha kogumist, mida saab klient kasutada järgmiste

ostude eest tasumisel, astmelised tasandid rohkemate ostude korral (ehk iga uus tasand lisab uut väärtust kliendile), sünnipäevapakkumised, erikupongid järgmiste ostude eest tasumisel ja muudki (What is a loyalty programm, 2017).

Tuginedes intervjueeritavate seisukohtadele saaks Perekaardi süsteemi ühildada ID-kaardi süsteemiga, mis suurendab kaardi kasutusmugavust ning vähendab konkureerimist rahakoti vahel teiste eraldi kaartidega. Või siis programmi ühildamine e-keskkonnaga, mis pakub piletimüügiteenuseid ning mille vahendusel on võimalik internetist soodsamalt osta teatri- ja kontserdipileteid. Intervjueeritavad tõid välja näiteks telefonisõnumid, mille eesmärgiks on koostöös partneriga saata kampaaniapakkumisi lasterikastele peredele. Mõnede kasutajate arvates oleks otstarbekas ka vastava mobiilirakenduse loomine, mis lihtsustaks programmi kasutust.

Diskussioon lasterikka pere määratluse ning pere suuruse osas on Eesti ühiskonnas kestnud aastaid. Mõiste tähendus selgines aga alles 2016. aastal, mil vabariigi valitsus võttis vastu Pereküvitiste seaduse, kus on defineeritud ka lasterikka pere mõiste. See on leibkond, kus on vähemalt kolm lapsetoetust saavat last (Pereküvitiste seadus 2016). Ka Hispaanias, Poolas ja Portugalis on lasterikas pere leibkond, kus on kasvamas vähemalt kolm last ning just sellele sihtgrupile väljastatakse ka Perekaarte. Eestis on Perekaarti õigustatud saada leibkond, kus on kasvamas vähemalt neli last. Käesoleva uurimustöö intervjueeritavad partnerid olid seisukohal, et Perekaarte võiks väljastada ka kolmelapselistele peredele, mis ühelt poolt toetab riigi perepoliitilisi põhimõtteid ja teisalt suurendab kaardi kasutust partnerite juures, luues seeläbi eeldused uute klientide saamiseks.

6. SOOVITUSED

Uurimuse käigus intervjueeritud osapoolte ettepanekuid, arvamusi ja töö järeldusi aluseks võttes esitan järgnevalt soovitusel Eesti Lasterikaste Perede Liidule Perekaardi programmi täiustamiseks.

6.1. Soovitused Perekaardi arenduseks seoses peredega

Perekaardi programm peaks senisest enam keskenduma lisaks materiaalse toimetuleku tagamisele ka lapsevanemate ja paarisuhte toetamisele ning erinevate koolituste ning teenuste pakkumisele: keeleõpe, käsitöökoolitused, suhtekoolitused, nõustamisteenused, hambaraviteenus. Selleks tuleks kaardistada perede igapäevapraktikad, mis viiksid probleemi ja vajaduste sügavama tunnetamiseni. Näiteks vestluste, ekspertintervjuude või ajurünnakute abil või korraldada õpitubasid, kus kasutusel on loomingulised eneseväljendusviisid-joonistamine, meisterdamine, kollaažide kleepimine. (Vihalemm, Keller ja Kiisel, 2015). Vestluste käigus saab visandada skeemi või mõistekaardi, tuues välja probleemi (arvatavad) põhjused, probleemiga seotud inimeste vahetud kogemused ja ühiskondlik kontekst (näiteks seotud õigusaktid, avalikkuses levinud stereotüüpsed arvamused). Probleemiga seotud sihtrühma esindajad saab leida aga tuttavate seast (*ibid*).

Vanemate emotsionaalse toimetuleku suurendamiseks koostada emadele ja isadele meeldejääv *sünnipäevapakett*. Pakett sisaldab hoolitsusprotseduure (nt juuksur, maniküür, massaaž), kultuurielamust (nt teatripilet) ja kohvikuõhtut ning selle koostamisel tehakse koostööd Perekaardi partneritega. Tegemist on paketiga, mida saavad osta emale (isale) teised pereliikmed, sõbrad või tuttavad. Paketi kasutusõigus on näiteks 15 päeva enne ja 15 päeva pärast ema (isa) sünnipäeva. Paketi koostamisel on arvestatud piirkonnas lähestikku paiknevaid partnerid näiteks valmib *Ema/Isa sünnipäeva pakett Võrumaal*. Tegevust finantseerivad nii partnerid (pakkudes soodsamat hinda) kui ka paketi tellijad.

Seoses lasterikaste perede suuremate väljaminekutega tuleks välja selgitada perede vajadused, näiteks pesumasina või elektripliidi soetamiseks, et oleks võimalik korraldada ühisoste, kus liit peab läbirääkimisi konkreetse ettevõttega suurema koguse kauba soetamiseks. Kokkuvõttes tuleb see perele soodsam kui kauplusest ostes.

Perekaardi programmi täiustamiseks tuleks välja töötada asukoha mõistes lähestikku asetsevate teenusepakkujate *teenustest rada*. Iga rada koosneks erinevat tüüpi teenustest: füüsiline tegevus, vaimne tegevus jne. Lisaks on võimalik koostada teemapõhiseid pakette ning erinevaid klastreid. Oluline on siinjuures jälgida, et koostatav pakett oleks hinnalt ja kvaliteedilt tasakaalus ning jõukohane perele ostmiseks.

Arendada Perekaardi kasutusvõimalust sündmuste keskkondades. Selleks tuleks teha koostööd nii sündmuste korraldajate kui ka piletimüügikeskkondadega (piletilevi.ee, kuhuminna.ee jt), mille tulemusena saaks Perekaardi soodustust kasutada piletite soetamisel interneti vahendusel.

Tänapäeval on kaubanduskeskustest kujunemas meelelahutuskohad, mis võimaldavad koostada *kaubanduskeskuse paketi* (nt Lõunakeskus Tartus). Sõltuvalt pereliikmete huvidest ja vanusest saavad nad osa võtta kinoseansist, seikluspargi tegevusest, uisutamisest, ronimisseina tegevusest ja ostelda. Lõpuks koguneb pere ühistegevuseks, näiteks lõunasöögilauda.

Lasterikaste perede sotsiaalmajandusliku toimetuleku tagamiseks ning Perekaardi programmi arendamise eesmärgil tuleks kaarti väljastama hakata kolme- ja enamalapselistele peredele. Tegemist oleks eraldiseiseva projektiga, mille elluviimise võimalusi sinne töö ei kajasta.

6.2.Soovitused Perekaardi programmi täiustamiseks seoses partneritega

Koostöös Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmesorganisatsioonidega korraldada maakondlikud Perekaardi õhtud, kus partnerid saavad ennast tutvustada ning pered informatsiooni ettevõtte poolt pakutavatest võimalustest. Samal ajal on lastele korraldatud tegevused koos juhendajaga ning kaetud on kohvilaud. Lisaks korraldada partneritele lõunakohvi sari, kus väikses ringis (3–5 partnerit) saab jagada olulist informatsiooni ning kus partner saab kogeda, et tema tegemised lähevad liidule korda, et neist hoolitakse.

Lasterikastele peredele korraldavatele ühisüritustele kaasata Perekaardi partnereid, kus neil on võimalus tutvustada oma teenust, näiteks mängukeskus tuleb välja laste sõiduautodega või kauplus tutvustab degusteerimise käigus mingit toodet. Teisalt saab partner kogemuse peredega suhtlemisel, mis loob eeldused paremaks koostööks tulevikus.

Organisatsiooni avatuse suurendamiseks korraldada koostöös Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmesorganisatsioonidega avatud üritusi maakonna keskustes, milles osaleda võivad kõik lastega pered, olenemata sellest, kui palju on selles peres lapsi kasvamas. Nähtavust suurendab ka Teemakuu sari, kus igas kalendrikuus on fookuses ühe maakonna Perekaardi partnerid. Ühelt poolt toimub piirkonna partnerite esile toomine, teisalt saab koostöös partneritega kokku panna piirkondliku tegevuspaketi.

6.3.Soovitused Perekaardi kommunikatsiooniks

Koostöö tihendamine omavalitsustega. Selleks, et Liit jõuaks iga omavalitsuse lastekaitse- ja sotsiaaltöötajani tuleks koostöös Eesti Lasterikaste Perede Liidu liikmesorganisatsiooniga pöörduda esmalt maavalitsuste sotsiaalosakondade poole ning tulevikus, pärast nende reorganiseerimist, maakondade omavalitsuste liitude poole. Maavalitsustel on välja kujunenud praktika, mille kohaselt maakonna sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad kohtuvad kord kuus infopäevadel. Infopäeval on võimalik tutvustada Eesti Lasterikaste Perede Liitu ja Perekaardi programmi ning arutleda ametnikega silmast-silma edasise koostöö teemal. Selline lähenemine ei killusta Eesti Lasterikaste Perede Liidu töökorraldust, kuna enam kui 200 omavalitsuse asemel toimub esmasuhtlus 15 maakonna esindajaga. Lisaks otsesuhtlusele saab infopäeval jagada pabervoldikuid, mida on võimalik lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatel personaalselt jagada oma piirkonna peredele, kellel puudub võimalus interneti kasutamiseks ja peredele, kes eelistavad interneti kasutamisele paberil olevat informatsiooni. Kuna omavalitsuse kohustuseks on tagada oma haldusterritooriumil elavate laste ja perede õiguste realiseerumine, mida väikestel omavalitsustel on teatud juhtudel rahapuudusest tingituna keeruline täita (Tiko, 2000), usun, et läbimõeldud Liidu tegevusplaani korral on koostöö omavalitsustega võimalik. Nii nagu intervjuudest selgus, on Perekaardi programm toetanud lisaks perede materiaalsetele vajadustele ka sotsiaalseid vajadusi, mis on igapäevaseks toimetulemiseks samuti määrava tähtsusega ning mida eeldatavasti väärtustavad ka kohalike omavalitsuste lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad. Samas näen koostöös omavalitsustega ka riske, kus võidakse Perekaarti näha teatud firmade reklaamiettevõtmisena, mitte heatahteavaldusena liidu poolt.

Koostöö naistenõuandlatega. Tutvustada Eesti Lasterikaste Perede Liitu ning Perekaardi programmi peredele, kuhu on sündimas või sündinud neljas laps. Selleks koostada infovoldik, mida koostöös naistearstidega jagatakse emadele. Eelkõige on siin info edastamise kohaks mõeldud naistenõuandlates olevaid infostende ning puhkenurkasid.

Perekaardi programmi partnerite tunnustamine ja koostöö avardamine. Perekaardi programmiga liitunud partnerite nähtavuse suurendamiseks töötada välja märk *Suure pere sõber* (hetkel kujundlik näidisnimi), mida ettevõtte saab asetada oma keskkonnas nähtavale kohale ja mis näitab klientidele ja töötajatele ettevõtte sotsiaalset vastutustunnet ning koostööd Eesti Lasterikaste Perede Liiduga.

Teha koostööd Perekaardi partneritega, kes on seotud kirjutava meediaga (Postimees grupp AS, Ajakirjade Kirjastus AS) eesmärgiga avaldada arvamuskirjutajate kirjutatud lasterikkaid peresid puudutavatest probleemteemadest. Ühtlasi on see võimaluseks propageerida Eesti Lasterikaste Perede Liitu ja liidu poolt loodavat väärtust perede jaoks, k.a. Perekaardi programmi.

Perekaardi programmi üldine nähtavuse suurendamine. Eesti Lasterikaste Perede Liidu ja Perekaardi programmi nähtavuse suurendamiseks sihtgrupi hulgas ja ühiskonnas laiemalt esmalt värskena hoida kõikides perekaardi infokanalites olevad sisud: kodulehekülg, Facebooki erilehekülg ning kaks korda kuus väljastatav uudiskiri. Seejärel tuleb tõhustada koostööd kohalike omavalitsuste ja perede vahel.

Koostada tegevus- ja kommunikatsiooniplaan Perekaardi programmi tutvustamiseks kolmelapselistele peredele. Lisavõimaluseks oleks siinjuures Perekaardi-teemalise tutvustusvideo valmistamine ning levitamine interneti vahendusel.

Laiema elanikkonna teadlikkuse ning programmi nähtavuse suurendamiseks osaleda laste- ja peretemaatilistel messidel ja laatadel ning kaubanduskeskustes korraldatavatel laadapäevadel. Siinjuures on eelkõige mõeldud kaasavaid tegevusi, kus lapsed saavad osaleda näomaalingu või meisterdamise töötubades ning samal ajal on võimalik nende vanematele tutvustada Eesti Lasterikaste Perede Liitu ja Perekaardi programmi.

Kaasata tegevustesse arvamusiidrid või patroon, kes ise on suures peres kasvamise kogemusega või kelle peres on kasvamas keskmisest enam lapsi ning kellega koostöös saab tutvustada programmi laiemale elanikkonnale. Sobiva isiku leidmiseks on võimalik kasutada isiklikke kontakte, aga ka interneti võimalusi, kus märksõna abil on võimalik jõuda mainitud sihtgrupini.

KOKKUVÕTE

Käesolev uurimustöö oli kvalitatiivne ning selle eesmärgiks oli anda ülevaade Eesti Lasterikaste Perede Liidu poolt väljastatava Perekaardi toimimiskogemusest osapoolte käsitluses. Töös uuriti programmi osapooltena lasterikaste perede, Perekaardi partnerite ning arendaja kogemusi ning sellest lähtuvalt tehti ettepanekud programmi täiustamiseks ja arendamiseks.

Uurimuse teoreetilise osas kirjeldasin lasterikaste perede olukorda Eestis, perepoliitilisi regulatsioone ning andsin ülevaade Eesti Lasterikaste Perede Liidu tegevusest ning Perekaardi programmist. Uurimuses keskendusin lasterikaste perede sotsiaalmajanduslikule toimetulekule ning erinevate osapoolte Perekaardi kasutuskogemusele, kommunikatsioonile ja programmi arendamise võimalustele.

Uurimuse empiiriliseks aluseks on poolstruktureeritud intervjuud Perekaardi erinevate osapooltega: kuue lasterikka pere esindaja, viie Perekaardi partneri esindaja ning Perekaardi programmi arendajaga. Intervjuud toimusid aprillis 2017.

Analüüsist selgus, et Perekaart on lasterikaste perede seas üheks võimaluseks sotsiaalmajandusliku toimetuleku parandamiseks, positiivse tagasiside said programmi seniseid võimalused ja pakutav väärtus. Partnerite hinnangul on neil senine koostöö Eesti Lasterikaste Perede Liiduga olnud konstruktiivne, usaldatakse loodud süsteemi ning mittetulundusühenduse panust perede toetamisel. Uurimuse käigus intervjueeritud osapoolte ettepanekuid, arvamusi ja töö järeldusi aluseks võttes koostas in soovitusid Eesti Lasterikaste Perede Liidule Perekaardi programmi täiustamiseks.

Töö autorina loodan, et käesoleva uurimistöö tulemused pakuvad huvi Eesti Lasterikaste Perede Liidule Perekaardi programmi arendamisel, et toetada lasterikaste perede edasist toimetulekut ning tõhustada kommunikatsiooni erinevate osapoolte vahel.

SUMMARY

Experiences of families, partners and developer with Large Family Card

There is a variety of institutions dealing with children and families in Estonia: starting with the Ministry of Social Affairs who plans and carries out policies related to children and families; local municipalities who take care of the everyday management of the families in their territory, primarily through services and support systems; and the society who stands for the interests of a target group in a way that is often unreachable for the public sector.

There is a variety of institutions dealing with children and families in Estonia: starting with the Ministry of Social Affairs who plans and carries out policies related to children and families; local municipalities who take care of the everyday management of the families in their territory, primarily through services and support systems; and the society who stands for the interests of a target group in a way that is often unreachable for the public sector.

Over twenty years ago a non-profit organization, Estonian Association of Large Families was established, with its major objective to support families with many children. Over the years the organization has lent its helping hand to families in different ways – by exchanging aid related to clothes and food, by offering consulting services, by organizing training courses and joint events and paid out scholarships as well as grants. In addition, three years ago a Large Family Card program was launched which is the new direction for the activities of the organization and within the framework of which the families can enjoy a variety of goods and services with better conditions. The aim of the Family Card is to reduce the stress of budgeting in large families, increase their access to culture and the opportunities to spend free time and enable them to consume different products at more favorable terms.

The aim of the present paper was to provide an overview of the usage experience with the Family Card issued by the Estonian Association of Large Families. For that purpose, the experience of different partners – large families, Family Card partners and developer – was studied, which formed the basis for the practical part of the present paper: to provide suggestions for improving and developing the program further. The theoretical part of the research describes the conditions of large families in Estonia, regulation policies related to families, poverty as the aspect threatening large families; and provides an overview of the Estonian Association of Large Families as well as the Family Card program.

Qualitative research method was used in the research, and data was collected by semi-structured thematic interviews. Interviews were conducted with six representatives of large families, five Family Card partners and the Family Card program developer. The interviews were carried out between April 11 and 20, 2017. The empirical part of the research provides the thematic content analysis of the 12 interviews. Depending on the topics under scrutiny, conclusions and specific suggestions are brought out for the Estonian Association of Large Families.

The analysis provides that the Family Card is one possibility among large families to improve their socio-economic coping, the opportunities of the program and the value offered were appreciated. According to partners, their collaboration with the Estonian Association of Large Families has been constructive, the created system is trustworthy and the contribution of the non-profit organization to support families is being trusted. Taking into account the suggestions and opinions given by the partners, and the conclusions of the research paper, further suggestions were compiled for the Estonian Association of Large Families to develop the Family Card. The suggestions have been divided into three sub-sections: suggestions related to families, improvements to the program concerning partners and Family Card communication between partner and in broader context.

VIIDATUD ALLIKAD

- Ainsaar, M. (2001). Eesti laste- ja perepoliitika võtmeküsimused 1999-2000. aastatel. T. Tulva (Toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 5-16). Tallinn: TPÜ
- Arrak, L. (2014). Õiguslik analüüs. K. Espenberg, K. Lees, M. Aksen, S. Vahaste-Pruul (Toim), *Välismaal töötavate vanemate ja Eestis elavate lastega pered: parimad praktikad ja võimalikud ohud*. Kasutatud 15.04.2017 https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/loppraport.pdf
- Daly, M. ja Clavero, S. (2002). *Contemporary Family Policy in Ireland and Europe*. Kasutatud 05.05.2017 . <http://www.welfare.ie/en/downloads/cfpreport.pdf>
- Eamets, R. ja Paas, T. (2016). *Raul Eamets ja Tanel Paas: Eesti kõige lasterikkamaks riigiks Euroopas?* Kasutatud 05.03.2017 <http://arvamus.postimees.ee/3676583/raul-eamets-ja-tanel-paas-eesti-koige-lasterikkamaks-riigiks-euroopas>
- Eesti Vabariigi põhiseadus (1992).
- Federación Española de Familias Numerosas* (2017). Kasutatud 24.05.2017 <http://www.familiasnumerosas.org/>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Hohnen, P. (2017). Poverty, financing and social exclusion on consumption research. M. Keller, B. Halkier, T-A. Wilska, M. Truninger (Toim), *Routledge Handbook on Consumption* (lk 259- 269). Abingdon: Routledge.
- Järvelill, R. (2000). Kolmas sektor meil ja Inglismaal. *Riigikogu Toimetised*. Kasutatud 03.04.2017 <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-2/kolmas-sektor-meil-ja-inglismaal/>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (Toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 25.04.2017 <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kivirähk, J.; Lauristin, M (2013) Kodanikuühiskond ja sotsiaalne kapital. M. Heidmets (Toim), *Eesti Inimarengu Araunne 2012/2013 „Eesti maailmas“* (lk 66-69). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Kodanikühiskonna arengukava 2015-2020 (2015). Kasutatud 31.03.2017

<http://www.kysk.ee/failid/Upload/files/KODAR.pdf>

Kredexi kodulehekülj (2017) Koduteotus lasterikastele peredele. Kasutatud 29.03.2017

<http://www.kredex.ee/eraisik/eraisiku-laenud-ja-teenused/kodutoetus-lasterikastele-peredele-2/>

Kutsar, D. ja Trumm, A. (1993). Poverty among households in Estonia. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 2: 128–141. doi: 10.1111/j.1468-2397.1993.tb00029.x

Kutsar, D. (2000). Poverty in the life of a child. D. Kutsar, S. Grossmann-Loot, A. Tiko (Toim), *Children in Estonia* (lk 34-45). Tallinn: ÜRO

Kutsar, D. (2012). Lasterikaste perede roll ühiskonnas. *Konverents „Lasterikkus – tõeline rikkus“*. Tartu, 19.–22. juuli (lk 3). Viljandi: Eesti Lasterikaste Perede Liit

Laes, T-L.; Krusell, S.; Reinomägi, A. ja Toros, K. (2013) Laps eri keskkonnades. D. Kutsar, K. Pöder (Toim), *Laste heaolu* (lk 14-15). Tallinn : Statistikaamet

Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Sulesepp.

Laste ja perede arengukava 2012–2020: targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond.

(2011). Kasutatud 05.01 2017 https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M ja Strömpl, J (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (Toim) *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 14.04.2017 <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Lauristi, M.; Kalmus, V.; Keller, M.; Kiisel, M.; Masso, A.; Opermann, S.; Vihalemm, P. ja Vihalemm, T. (2017). Eesti ühiskonda kujundavad protsessid ja tulevikuarengud.

P.Vihalemm, M. Lauristin, V. Kalmus ja T. Vihalemm (Toim), *Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meie“ 2002-2014 tulemused*. (lk 713-714), Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus

Malvet, M ja Niit, H. (2000). Policy in support of the family as the source of children`s wellbeing. D. Kutsar, S. Grossmann-Loot, A. Tiko (Toim), *Children in Estonia* (lk 76-77). Tallinn: ÜRO

Medar, M. ja Tamberg, T (2000). *Sotsiaalteenuste vajadus ja kasutamine - sotsiaalsed ja kultuurilised erinevused. Perekondate toimetulekuvõime ja sotsiaalteenuste vajaduste hindamine*. Kasutatud 07.05.2017 <https://www.sm.ee/sites/default/files/content->

editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/sotsiaalteenuste_vajadus_ja_kasutamine.pdf

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2017). Kasutatud 24.05.2017
<https://rodzina.gov.pl/>

Orumaa, T. (2013) *Paljulapseliste perede laste resilientuse kaitsetegurid Tallinna näitel*.
Magistritöö. Tallinna Ülikool, Sotsiaaltöö Instituut

Ots, A. (2013). *REL: Lastega leibkondade arv väheneb*. Kasutatud 12.04.2017
<http://www.stat.ee/65357>

Perehüvitiste seadus (2016).

Peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste roheline raamat (2015) Kasutatud 8.01.2017
http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Perehuvitised/peretoetuste_teenuste_ja_vanemapuhkuste_roheline_raamat_2015.pdf

Raiküla, K. (2007). *Lasterikaste perede toimetulek võrdlevalt Tartu linna ja Laeva valla näitel*.
Diplomitöö. Tallinna Pedagoogiline Seminar.

Raiküla, K. (2012). *Lasterikaste perede toimetulek, seda toetav võrgustik ja abivajadus*.
Magistritöö. Tallinna Ülikool, Sotsiaaltöö Instituut

Randmaa, E. ja Tulva, T (2001). Sotsiaalkaitse abinõud lastega perede toimetuleku toetamisel. T. Tulva (Toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 17-27). Tallinn: Spin Press

Rammo, A. (2005). *Suhtekorraldus vabaihendustes: käsiraamat kommunikatsioonist ja meediasuhetest*. Tallinn: Erkotrükk

Ravikindlustuse seadus (2002).

Reinomägi, A. (2007). Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*. 7/2007. Kasutatud 08.02.2017 https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/sm_toim7_2007.pdf

Riikliku pensionikindlustuse seadus (2001)

Riiklike perepoliitiliste meetmete analüüs (2009) Kasutatud 15.04.2017
https://gender.sm.ee/fileadmin/user_upload/Riiklike_perepoliitiliste_meetmete_analues.pdf

Sotsiaalhoolekande seadus (1995).

Sotsiaalmaksuseadus (2000).

Sotsiaalministeeriumi kodulehekül, Kasutatud 05.01.2017 <https://www.sm.ee/et/lapsed-ja-pered-0>

Terk, E. (2015). Heaolu kasv, selle mõju ja perspektiivid. R. Vetik (Toim), *Eesti Inimarengu Araunne 2014/2015 „Lõksudest välja?“* (lk 9-10). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Tiit, E-M. (2000). The financial management of households with children at risk of poverty.

D.Kutsar, S. Grossmann-Loot, A. Tiko (Toim), *Children in Estonia* (lk 31-33). Tallinn: ÜRO

Tiit, E-M. (2014). *Eesti rahvastik. Hinnatud ja loendatud*. Tallinn: Statistikaamet

Tiit, E-M ja Servinski, M. (2013). *Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade Eesti maakondade rahvastikust*. Tallinn: Statistikaamet

Tiko, A. (2000). Child in need. D. Kutsar, S. Grossmann-Loot, A. Tiko (Toim), *Children in Estonia* (lk 72-75). Tallinn: ÜRO

Toots, A., Terk, A., Kasearu, K ja Trumm, A. (2015). Heaoludünaamika ja heoluprobleemid majanduskriisi aegsel ja järgsel perioodil. R. Vetik (Toim) *Eesti Inimarengu Araunne 2014/2015 „Lõksudest välja?“* (lk 11-19). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Tulumaksuseadus (1999)

Tõnurist, A.(2013). Ligi 26 400 naist on sünnitanud vähemalt neli last. *Statistikablogi*.

Kasutatud 15.03.2017 <https://statistikaamet.wordpress.com/tag/nelja-ja-enama-lapsega-pered/>

Töölepingu seadus (2008).

Vanemahüvitise seadus (2003).

Velsker, L. (2017). *Uuring, millega ärimehed veensid poliitikuid: 400 eurot toetust võimaldavat sünnitada nii palju lapsi, kui naine soovib*. Kasutatud 02.02.2017

<http://www.postimees.ee/3976337/uuring-millega-arimehed-veensid-poliitikuid-400-eurot-toetust-voimaldavat-sunnitada-nii-palju-lapsi-kui-naine-soovib>

Vihalemm, T., Keller, K. ja Kiisel, K.(2013). Kuidas parandada maailma? Kommunikatsioon sotsiaalsete muutuste kujundamisel. Kasutatud 20.05.2017

<https://sisu.ut.ee/kommunikatsioon/kokkuv%C3%B5tte-aseemel-programmi-kokkupanek-ja-hindamine>

Viljandi linnavalitsuse kodulehekülj, Kasutatud 15.04.2017 <http://www.viljandi.ee/teenused-toimingud-sots>

Volmer, K. (2017). *Täna selgub lasterikaste perede toetuse tõus*. Kasutatud 28.03.2017
<http://sm.ee/et/uudised/tana-selgub-lasterikaste-perede-toetuse-tous>

Võrk, A., Leppik, C., Paulus, A. (2014). Lastega peredele mõeldud toetuste mõju vaesusele ja töötamise stiimulitele. *Riigikogu toimetised*. Kasutatud 02.03.2017
<https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-30/lastega-peredele-moeldud-toetuste-moju-vaesusele-ja-tootamise-stiimulitele/>

Vähi, M., Tiit, E-M. (2014). *Eesti rahvastikuprognosis kuni aastani 2040*. Kasutatud 14.04.2017
https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Ruumiline_planeerimine/2014_eeesti_rahvastikuprognosis_metoodika.pdf

What is a loyalty program? (2017). Kasutatud 15.03.2017
<https://www.bigcommerce.com/ecommerce-answers/what-loyalty-program/>

LISAD

Lisa 1. Küsimustik peredele

1. Intervjueeritava tutvustus

- Pere suurus, laste ja täiskasvanud pereliikmete arv.
- Elukoht (maa, väikelinn, suurlinn)
- Kui kaua te olete Perekaardi kasutaja olnud?

2. Perekaardi kasutuskogemus

- Mida arvate Perekaardi programmist üldiselt?
- Kuidas hindate Perekaardi vajalikkust oma perele? Mis on olnud selle plussid ja miinused?
- Palun nimetage erinevaid kohtasid, kus olete Perekaarti kasutanud?
- Millised teie pereliikmed on Perekaardi kasutamisest abi/kasu saanud? Millist?
- Kust ja millist informatsiooni olete Perekaardi soodustuste ja pakkumiste kohta saanud?
- Mida arvate Perekaardi programmi kättesaadavusest lasterikastele peredele? Kuidas saaks teie arvates Perekaardi kättesaadavust suurendada?

3. Ootused Perekaardi programmile

- Mida arvate Perekaardi koduleheküljest? (vaatame koos kodulehekülge) Millised teenused teile siin huvi pakuvad? Mis võiks veel lisaks olla?
- Kuidas saaks Perekaardi programmi teie arvates täiustada?
- Milline oleks teie arvates unistuste Perekaart?

Lisa 2. Küsimustik partneritele

1. Intervjueeritava tutvustus

- Ettevõtte asukoht
- Ettevõtte tegevusvaldkond
- Kui kaua olete Perekaardi partner olnud?

2. Perekaardi kasutuskogemus

- Mida arvate Perekaardi programmist üldiselt?
- Millisel kaalutlusel otsustasite Perekaardi programmiga liituda?
- Millist väärtust on Perekaart teie ettevõttele loonud?
- Millised on olnud teie senised kogemused Perekaardi kasutajatega?
- Kuidas hindate senist koostööd Eesti Lasterikaste Perede Liiduga?
- Milliseks hindate Perekaardi kättesaadavust lasterikastele peredele? Kuidas saaks teie arvates Perekaardi kättesaadavust suurendada?
- Kuidas te suhtute sellesse, kui Perekaarti hakataks väljastama laiemalt, ka kolmelapselistele peredele?

3. Ootused Perekaardi programmile

- Mida arvate Perekaardi koduleheküljest? (vaatame koos kodulehekülge)
- Milliseid on teie ootused ja soovitusid Eesti Lasterikaste Perede Liidule Perekaardi programmi arendamiseks?
- Milline oleks teie arvates unistuste Perekaart?

Lisa 3. Küsimustik Perekaardi programmi arendajale

1. Koostöökogemused partneritega
  - Kuidas te hindate oma senist koostööd Perekaardi partneritega? Milliseid probleeme on ilmsiks tulnud? Mida nimetate eduks koostöös partneritega?
  - Mis on teie arvates takistanud partnereid Perekaardiga liitumisel? Mis on neid motiveerinud liituma?
  - Millised aspektid koostöös partneritega vajaksid eelkõige edasiarendamist?

2. Koostöökogemused peredega
  - Kuidas hindate oma senist koostööd peredega? Milliseid probleeme on ilmsiks tulnud? Mida nimetate eduks koostöös peredega?
  - Mis on teie arvates takistanud peresid Perekaardiga liitumisel? Mis on neid motiveerinud liituma?
  - Kuidas saaks teie arvates Perekaardi kättesaadavust suurendada? Millised aspektid koostöös peredega vajaksid eelkõige edasiarendamist?
  - Kuidas te suhtute sellesse, kui Perekaarti väljastatakse ka kolmelapselistele peredele? Mida selleks peaks ette võtma?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Aage Õunap

(sünnikuupäev: 30.09.1977)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Perede, partnerite ja arendaja kogemused Perekaardi programmiga“,

mille juhendaja on Dagmar Kutsar, PhD
ja kaasjuhendaja Margit Keller, PhD

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 31.05.2017